

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

**PROKURORA PRIEKŠRAKSTA PAR SODU PIEMĒROŠANA
KĀ EFEKTĪVS LĪDZEKLIS KRIMINĀLPROCESA
PABEIGŠANAI**

BAKALaura DARBS

Autors: **Edvards Bondars**
Studenta apliecības Nr.: eb20106
Darba vadītājs: Dr. iur. Ārija Meikališa

RĪGA 2023

ANOTĀCIJA

Bakalaura darba tēma ir “Prokurora priekšraksta par sodu piemērošana kā efektīvs līdzeklis kriminālprocesa pabeigšanai”.

Darba mērķis ir izanalizēt un izprast prokurora priekšraksta par sodu tiesību institūtu, apskatīt prokurora priekšraksta par sodu aktualitāti, kā arī konstatēt būtiskāko problemātiku saistībā ar priekšrakstiem par sodu un attiecīgi izvirzīt secinājumus un priekšlikumus.

Prokurora priekšraksts par sodu ir visbiežāk izmantotais vienkāršotais kriminālprocesa veids kriminālprocesa pabeigšanai pirmstiesas procesā. Darbā autors analizē prokurora priekšraksta par sodu normatīvo regulējumu, lai varētu konstatēt trūkumus un nepilnības, un piedāvāt savus priekšlikumus likuma pilnveidei. Autors arī apskata ārvalstu regulējumu un veic salīdzinošo izpēti ar Latvijas tiesisko regulējumu, tādā veidā veicot secinājumus par analizēto ārvalstu prokurora priekšraksta par sodu priekšrocībām un trūkumiem.

Atslēgvārdi: vienkāršotais process, piemērošana, prokurora pilnvaras, efektivitāte.

ANNOTATION

The subject of the bachelor thesis is “Application of prosecutor’s prescription for punishment as an effective means of completing the criminal process”.

The aim of the work is to analyze and understand the legal institute of the prosecutor’s prescription for punishment, examine the topicality of the prosecutor’s prescription for punishment, as well as identify the most important problems related to the prescription for punishment and put forward conclusions and proposals accordingly.

The prosecutor’s prescription for punishment is the most commonly used simplified form of criminal procedure to complete the criminal process in the pre-trial process. In the work, the author analyzes the regulatory framework of the prosecutors prescription for punishment in order to identify shortcomings and flaws, and offer his proposals for the improvement of the law. The author also examines the foreign regulation and conducts a comparative study with the legal regulation of Latvia, thus drawing conclusions about advantages and disadvantages of the analyzed foreign prosecutor’s prescription for punishment.

Keywords: simplified process, application, powers of the prosecutor, efficiency.

SATURS

ANOTĀCIJA.....	2
ANNOTATION.....	3
APZĪMĒJUMU SARAKSTS.....	5
IEVADS	6
1. PROKURORA PRIEKŠRAKSTS PAR SODU KĀ VIENS NO PIRMSTIESAS PROCESA PABEIGŠANAS VEIDIEM.....	7
1.1. Vispārīgs raksturojums	7
1.2. Prokurora priekšraksta par sodu vēsturiskā attīstība.....	12
2. PROKURORA PRIEKŠRAKSTA PAR SODU PIEMĒROŠANAS PROCESUĀLĀ KĀRTĪBA	22
2.1. Prokurora priekšraksta par sodu piemērošanas pieļaujamība	22
2.2. Prokurora priekšraksta par sodu saturs	33
2.3. Apsūdzētā un cietušā tiesības prokurora priekšraksta par sodu gadījumā.....	38
2.4. Prokurora priekšraksta par sodu neievērošanas sekas	39
3. PROKURORA PRIEKŠRAKSTA PAR SODU TIESISKAIS REGULĒJUMS ĀRVALSTĪS	43
3.1. Nīderlandes tiesiskais regulējums.....	43
3.2. Lietuvas tiesiskais regulējums	46
KOPSAVILKUMS.....	48
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS.....	50
PIELIKUMI.....	55
Pielikums Nr.1	55

APZĪMĒJUMU SARAKSTS

Kriminālprocesa likums – KPL

Krimināllikums – KL

Kriminālprocesa likumi pēc Saeimas kodifikācijas nodaļas 1926. gada izdevuma –
Kriminālprocesa likumi.

Latvijas Kriminālprocesa kodekss – KPK

Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālprocesa kodekss – Latvijas PSR
KPK

Latvijas Republikas Ģenerālprokurora ziņojums par 2022. gadā paveikto un 2023. gada
darbības prioritātēm – Ziņojums

Lietuvas Republikas Kriminālprocesa kodekss - LRKK

Prokuratūras darbības stratēģija 2022.-2027. gadam – Stratēģija

Valsts probācijas dienests - VPD

IEVADS

Kriminālprocesā pastāv vairāki pamatprincipi – kriminālprocesa obligātums, vienlīdzības princips, spīdzināšanas un pazemošanas aizliegums u.c. Viens no pamatprincipiem ir tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Kriminālprocesa likuma¹ (turpmāk – KPL) 14. panta otrajā daļā noteikts, ka procesa virzītājs izvēlas konkrētiem apstākļiem atbilstošo vienkāršāko kriminālprocesa veidu.

Latvijā pastiprinātu ietekmi gūst vienkāršoto kriminālprocesu veidu, it īpaši prokurora priekšrakstu par sodu, piemērošana. Autora izvēlēta tēma ir aktuāla, jo prokurora priekšraksti par sodu tiek piemēroti vairāk nekā jebkad - to liecina prokuratūras publicētie dati.² Lai spētu izprast tagadējo prokurora priekšraksta par sodu tiesisko realitāti un konstatēt trūkumus, kļūdas un nepilnības, autors veic bakalaura darba izstrādi konkrētajā tēmā.

Bakalaura darba mērķis ir izanalizēt un izprast prokurora priekšraksta par sodu tiesību institūtu, apskatīt prokurora priekšraksta par sodu aktualitāti, kā arī konstatēt būtiskāko problemātiku saistībā ar priekšrakstiem par sodu un attiecīgi izvirzīt secinājumus un priekšlikumus. Darba autors analizē arī ārvalstu regulējumu par prokurora priekšraksta par sodu piemērošanu, lai iegūtu plašāku skatījumu par šo institūtu un veiktu salīdzinājumu ar Latvijas tiesisko regulējumu.

Gan normatīvajos aktos, gan praksē rodas dažādi problēmjautājumi, strauji attīstoties prokurora priekšraksta par sodu piemērošanai. Kā viens no problēmjautājumiem ir saistība ar KPL 420. panta piektās daļas otrajā teikumā noteikto, respektīvi, situācijās, kad apsūdzētais nav kompensējis radīto kaitējumu, tiek diskutēts, vai ir nepieciešams paaugstināt noteikto minimālo mēnešalgu apmēru sliekšni, lai palielinātu prokurora pilnvaras piemērot priekšrakstus par sodu.

Izstrādājot bakalaura darbu tika izmantotas sekojošās zinātniski pētnieciskās metodes: 1) zinātniski teorētiskā literatūras analīzes metode; 2) datu analīzes metode; 3) dokumentu analīzes metode; 4) juridisko internetvietņu analīzes metode; 5) salīdzinošā pētniecības metode; 6) aptaujas metode.

Darbs sastāv no trim nodaļām un astoņām apakšnodaļām. Pirmā nodaļa sniedz vispārīgu ieskatu par prokurora priekšrakstu par sodu, tai skaitā par vēsturisko attīstību. Otrajā nodaļā autors pēta prokurora priekšraksta par sodu normatīvo regulējumu. Trešajā nodaļā tiek analizēts prokurora priekšraksta par sodu tiesiskais regulējums ārvalstīs.

¹ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [20.04.2023. red.].

² Latvijas Republikas Ģenerālprokurora ziņojums par 2022. gadā paveikto un 2023. gada darbības prioritātēm. Pieejams: https://prokuratura.lv/media/Normativie_akti/generalprokurora_zinojums_2022_01_03.pdf [aplūkots 20.04.2023.].

1. PROKURORA PRIEKŠRAKSTS PAR SODU KĀ VIENS NO PIRMSTIESAS PROCESA PABEIGŠANAS VEIDIEM

1.1. Vispārīgs raksturojums

Latvijas tiesību sistēmā kopš 2005. gada 1. oktobra ir spēkā KPL, kas paredz kriminālprocesa kārtību efektīvai Krimināllikuma³ (turpmāk – KL) normu piemērošanai un krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu nodrošināšanu. KPL 14. pantā noteiktas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Konkrēti panta otrā daļa paredz, ka “procesa virzītājs izvēlas konkrētiem apstākļiem atbilstošo vienkāršāko kriminālprocesa veidu”. Pēc likuma teksta var secināt, ka likumdevējs motivē un aktualizē vienkāršoto kriminālprocesa veidu izmantošanu; tas tiek pamatots ar vēlmi samazināt tiesu darba slodzi, tādā veidā uzlabojot krimināllietu izskatīšanas efektivitāti.

Tiesību literatūrā tiek izskaidrotas vienkāršotās kriminālprocesa formas kā situācijas, kad tiek radīta iespēja: 1) pārtraukt procesu, kad ir tiesiski pamatots iemesls to turpināt; 2) sasniegt procesa galamērķi, būtiski vienkāršojot kādu no vispārējā kārtībā obligātajām procesa stadijām; 3) saīsināt kriminālprocesa ilgumu, vienkāršojot to kopumā.⁴ Protams, jāņem vērā, ka jāizvērtē dažādi apstākļi pirms tiek lemts par vienkāršāka kriminālprocesa veida izvēli, piemēram, lietas apjoms un sarežģītība, inkriminētā noziedzīgā nodarījuma kaitīguma pakāpe, iespējamā vainīgā attieksme pret vainas atzīšanu un procesa vienkāršoto formu piemērošanu utt.⁵ Procesā virzītājam nav ieteicams virzīt visas lietas vispārējā kārtībā, iepriekš neapzinot visus iespējamus kriminālprocesa virzības veidus konkrētajā situācijā. Būtu jāizvērtē, vai nav ātrāks, efektīvāks, iesaistīto personu mazāk aizskarošs un resursus taupošāks veids, kā procesu varētu virzīt. Ja pastāv situācija, ka ir bijusi iespēja izvēlēties vienkāršāku kriminālprocesa veidu, tad procesā virzītājam var nākties izskaidrot, kāpēc nav veikta šāda izvēle. Papildus tam vienkāršota procesā virzības veida neizvēlēšanās gadījumos, kad tas bija iespējams un procesā virzīšanai efektīvi, var tikt izvērtēts kā viens no kritērijiem kriminālprocesa nepamatotai kavēšanai.⁶

Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā ir viens no kriminālprocesa pamatprincipiem. Šis princips ir īpaši nozīmīgs un svarīgs tā iemesla dēļ, ka tas aizskar personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, intereses un pamattiesības. Tas ir ne tikai personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, interesēs, bet arī procesā virzītāja (plašāk – valsts un sabiedrības)

³ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [12.02.2023. red.].

⁴ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess. Struktūrloģiskās shēmas ar paskaidrojumiem. B un C daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009, 168.lpp.

⁵ Līce K., Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 14. pantam. Grām. Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniskā monogrāfija prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 74.lpp.

⁶ Ibid.

interesēs krimināllietu izskatīt pēc iespējas ātrāk. Šī iemesla dēļ likums paredz vienkāršoto procesu veidu izmantošanu.

KPL neparedz konkrētu vienkāršoto procesu veidu uzskaitījumu. Literatūrā noteikts, ka arī likumdevējs nav viennozīmīgi noteicis, kuri kriminālprocesa virzīšanas vai pabeigšanas veidi ir uzskatāmi par vienkāršotajām procesa formām.⁷ Taču, analizējot KPL un tiesību literatūru, ir iespējams uzskaitīt sešas vienkāršotās kriminālprocesa formas: 1) kriminālprocesa izbeigšana, personu atbrīvojot no kriminālatbildības (KPL 379. pants); 2) kriminālprocesa izbeigšana, personu nosacīti atbrīvojot no kriminālatbildības (KPL 415., 415.¹ pants); 3) prokurora priekšraksta par sodu piemērošana (KPL 35. nodaļa); 4) kriminālprocess paātrinātā kārtībā (KPL 36. nodaļa); 5) kriminālprocesa virzīšana uz tiesu ar noslēgtu vienošanos (KPL 38. nodaļa); 6) lietas izskatīšana tiesā bez pierādījumu pārbaudes (KPL 499. pants).⁸ No iepriekš minētajām sešām vienkāršotajām kriminālprocesa formām trijos gadījumos kriminālprocess tiek pabeigts pirmstiesas procesā, proti: 1) procesa izbeigšana, personu atbrīvojot no kriminālatbildības; 2) procesa izbeigšana, personu nosacīti atbrīvojot no kriminālatbildības un; 3) prokurora priekšraksta par sodu piemērošana. Jāpapildina, ka procesa izbeigšana, personu atbrīvojot no kriminālatbildības var īstenoties ne tikai pirmstiesas, bet arī iztiesāšanas posmā.

Tā kā kriminālprocesa izbeigšana, personu atbrīvojot no kriminālatbildības un kriminālprocesa izbeigšana, personu nosacīti atbrīvojot no kriminālatbildības ir vienkāršotie kriminālprocesi, kuros process tiek pabeigts pirmstiesas procesā, autors darba ietvaros iegūs vispārīgu ieskatu par minētajiem vienkāršotajiem kriminālprocesi veidiem, lai spētu saskaņot kopīgās un atšķirīgās iezīmes ar prokurora priekšrakstu par sodu.

KPL 379. pants regulē kriminālprocesa izbeigšanu, atbrīvojot personu no kriminālatbildības. No visiem vienkāršotajiem procesa veidiem, kuros kriminālprocess tiek pabeigts pirmstiesas procesā, kriminālprocesa izbeigšana, atbrīvojot personu no kriminālatbildības, ir vienīgais vienkāršotais procesa veids, kuru var īstenot ne tikai prokurors kā procesa virzītājs kriminālvajāšanas stadijā, bet arī izmeklētājs ar uzraugošā prokurora piekrišanu izmeklēšanas stadijā (kā arī prokurors, ja viņš ir procesa virzītājs) un tiesa iztiesāšanas laikā. Savukārt prokurora priekšrakstu par sodu var piemērot tikai prokurors kriminālvajāšanas stadijā. Tāpat prokurora priekšrakstu par sodu būtību raksturo tas, ka personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, vainas atzīšana un piekrišana kriminālprocesa pabeigšanai, piemērojot tai sodu, ir obligāti priekšnoteikumi, lai varētu piemērot priekšrakstu par sodu. Šādas prasības attiecas arī uz KPL 379. pantu, bet ir konstatējama problemātika.

⁷ Strada-Rozenberga K. Vienkāršotās procesa formas un to piemērošanas priekšnoteikumi Latvijas kriminālprocesā. Grām.: Kriminālprocess. Raksti. 2005-2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010, 663. lpp.

⁸ Ibid.

Komentējot KPL 379. panta pirmās daļas 4. punktu, proti, par kriminālprocesa izbeigšanu, ja kriminālprocesu nav iespējams pabeigt saprātīgā termiņā, tiesību literatūrā novērojamas skeptiskas pārdomas par šo procesa izbeigšanas pamatu. Pirmkārt, tiek argumentēts, “ja procesa virzītājam ir piešķirtas tikai tiesības, nevis uzlikts pienākums respektēt personas tiesības uz saprātīgu termiņu ievērošanu, tad mūsu tiesību piemērošanas praksē var sagaidīt gadījumus, kad atsevišķos procesos attiecīgās personas tiesības netiks ievērotas”.⁹ Otrkārt, raksta autore norāda, ka minētā norma nav uzskatāma par pilnvērtīgu, efektīvu un atbilstošu personas tiesību uz procesa pabeigšanu saprātīgā termiņā ievērošanas garantu. Pie šāda secinājuma tika nonākts, jo KPL 379. pantā noteiktā procesa izbeigšana saskaņā ar KPL 380. pantu ir atzīstama par procesa izbeigšanu uz nereabilitējoša pamata. Tas savukārt nozīmē, ka šāds procesa izbeigšanas gadījums saistāms ar personas vainas konstatāciju. Procesā virzītājam nav nekādu procesuālu šķēršļu pabeigt pirmstiesas procesu citā veidā, nevis to izbeigt sakarā ar nespēju iekļauties saprātīgos termiņos, ja viņš ir pirmstiesas procesā savācis pietiekami daudz pierādījumus, kas ļautu konstatēt aizdomās turētās vai apsūdzētā vainu. Tādā veidā tiek respektēta gan apsūdzētā, gan cietušā interešu ievērošana.¹⁰

Autors piekrīt šādām atziņām – personas, kurām ir tiesības uz aizstāvību, var nonākt neapskaužamā situācijā, kad neatkarīgi no rezultāta, tās atrodas zaudētāju pozīcijā. Kā iespējamo risinājumu kriminālprocesa izbeigšanai, atbrīvojot personu no kriminālatbildības, ja kriminālprocesu nav iespējams pabeigt saprātīgā termiņā, varētu rosināt noteikt kompensācijas samaksu aizdomās turētajam vai apsūdzētajam par to, ka netiek viņam nodrošinātas tiesības uz lietas izskatīšanu tiesā (ja lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu pieņem pirmstiesas procesa stadijā izmeklētājs vai prokurors) un ka viņš tiek juridiski atzīts par vainīgu inkriminētajā noziedzīgajā nodarījumā. Pēc autora domām, procesuālā ekonomija nevar būt par pamatu, lai personu atzītu par nereabilitētu. Augstāk citētajā Jurista Vārda rakstā autore norādīja, ka “mēs nonākam pie galvenā secinājuma – personām, kuras savu vainu neatzīst, KPL joprojām nav paredzēts nekāds veids, kā nodrošināt viņu tiesību uz procesa pabeigšanu saprātīgos termiņos ievērošanu, un tas neveicina KPL 14. pantā nostiprinātā principa praktisko realizāciju. Vēl jo vairāk, izstrādātie grozījumi KPL 379. pantā rada draudus veidoties situācijai, kad personas būs “piespiestas” atzīt savu vainu nolūkā panākt ilgstošu procesu, kas, protams, rada zināmas neērtības viņu dzīvē, izbeigšanu”.¹¹ Lai arī minētā Jurista Vārda publikācija tika izdota 2009. gadā, var secināt, ka saprātīgā termiņa institūts kriminālprocesa izbeigšanas gadījumos, atbrīvojot personu no kriminālatbildības, vēl joprojām līdz šim ir neatrisināts un ar problēmām.

⁹ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā turpinās. I. Kriminālprocesa likuma attīstība: 2005-2009. Vispārīgs raksturojums. Jurista Vārds, 2009. gada 30. jūnijs, nr.26 (569).

¹⁰ Ibid.

¹¹ Ibid.

Arī tiesu praksē ir novērojama problemātika saistībā ar KPL 379. panta pirmās daļas 4. punktu. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2016. gada 27. septembra lēmumā lietā Nr.11200034307 (SKK-J-507/2016) tiesa argumentēja, ka “izbeidzot kriminālprocesu uz personu nereabilitējošu apstākļu pamata, tiesai ir jākonstatē, vai persona ir vainīga celtajā apsūdzībā. Nekonstatējot personas vainīgumu, nevar izbeigt kriminālprocesu, atbrīvojot personu no kriminālatbildības, kaut arī pret kriminālprocesa izbeigšanu nav iebildusi persona, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, bet nav atzinusi savu vainu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā”.¹² Līdz ar to arī tiesa norāda, ka, izbeidzot kriminālprocesu pret apsūdzētajiem nereabilitējošu apstākļu dēļ, tiek pārkāptas apsūdzēto tiesības uz lietas izskatīšanu taisnīgā tiesā, kā arī tiek pārkāpts nevainīguma prezumpcijas princips.

Autors secina, ka kriminālprocesa izbeigšana, personu atbrīvojot no kriminālatbildības pēc KPL 379. panta pirmās daļas ceturtnā punkta var būt sarežģīts un diskutabls process. Prokurora priekšraksta par sodu piemērošana spēj sekmīgāk panākt apsūdzētā intereses, jo viņš pats labprātīgi vēlas, lai viņam tiek piemērots prokurora priekšraksts par sodu; apsūdzētais netiek nostādīts neērtā situācijā, kur viņš tiek “uzspiests” piekrist kriminālprocesa izbeigšanai kā tas var notikt KPL 379. panta pirmās daļas 4. punkta gadījumā. Tiesību periodikā tiek pamatoti argumentēti – ja likums prokuroram ļauj piemērot KPL 379. panta pirmās daļas 4. punktu kā pamatu kriminālprocesa izbeigšanai, tad nav iemesla uzskatīt, ka prokuroram nebūtu iespēja piemērot vieglākas sekas šai saprātīgai termiņa neievērošanai, piemēram, nosakot vieglāku soda veidu vai mēru, sastādot priekšrakstu par sodu.¹³

KL 58.¹ pants nosaka pamata kritērijus personas nosacītai atbrīvošanai no kriminālatbildības, taču jāievēro vēl papildu nosacījumi, piemēram, 1) šādai procesa izbeigšanai piekrīt amatā augstāks prokurors (KPL 415. panta trešā daļa); 2) jābūt apsūdzētā brīvprātīgai un nepārprotami izteiktai piekrišanai (KPL 415. panta ceturtnā daļa); 3) apsūdzētais atzīst savu vainu un piekrīt noziedzīgā nodarījuma kvalifikācijai (KPL 417. panta pirmā daļa).¹⁴ Tātad var konstatēt, ka pastāv kopīgas iezīmes ar prokurora priekšrakstu par sodu – jāsaņem apsūdzētā piekrišana konkrētai vienkāršotā kriminālprocesa formas izvēlei un apsūdzētajam ir jāatzīst sava vaina. Tomēr nosacītās atbrīvošanas no kriminālatbildības gadījumā ir obligāti jāsaņem amatā augstāka prokurora piekrišana, bet prokurora priekšraksta par sodu gadījumā

¹² Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2016. gada 27. septembra lēmums lietā Nr. 11200034307, SKK-J-507/2016. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/hronologiska-seciba?lawfilter=0&year=2016> [aplūkots 24.02.2023.].

¹³ Rozenbergs J. Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Jurista Vārds, 2011. gada 5. jūlijs, nr.27 (674).

¹⁴ Kūtra G. zinātniskā redakcija. Rokasgrāmata kriminālprocesā prokuroriem. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 182.lpp.

amatā augstāka prokurora piekrišana jāsaņem tikai tad, ja persona izdarījusi smagu noziegumu, par kuru paredzēts brīvības atņemšanas sods līdz pieciem gadiem.

Prokurors pēc KL 58.¹ panta ceturtās daļas var uzlikt personai ar tās piekrišanu veikt arī dažādus pienākumus, tostarp atvainoties cietušajam, noteiktā termiņā novērst radīto kaitējumu u.c. Personai var uzlikt pienākumu iemaksāt garantijas naudu – tās mērķis ir motivēt personu turpmāk neizdarīt noziedzīgus nodarījumus, atturēties no noteiktas rīcības vai nodarbošanās veidiem, kā arī pildīt tai uzliktos pienākumus. Prokurora priekšraksta par sodu gadījumā šādi pienākumi netiek noteikti, jo personai ar priekšrakstu tiek noteikts kāds no soda veidiem; papildus pienākumi personai nav jā dara.

Pēc vispārēja principa uzskatāms, ka kriminālprocess pret personu ir izbeigts un par to pašu nodarījumu pret konkrēto personu nevar atjaunot kriminālprocesu, ja šī persona izpildīja uzliktos pienākumus un pārbaudes laikā neizdarīja jaunu tīšu noziedzīgu nodarījumu. Taču KPL 418. panta trešā daļa paredz izņēmuma gadījumus. Kriminālprocesu par to pašu nodarījumu attiecībā uz personu, pret kuru tas bija izbeigts, nosacīti atbrīvojot no kriminālatbildības, var atjaunot, ja: 1) persona nav izpildījusi tai uzliktos pienākumus; 2) pārbaudes laikā persona izdarījusi jaunu tīšu noziedzīgu nodarījumu; 3) prokurors lēmumu pieņēmis interešu konflikta situācijā; 4) persona ar pretlikumīgu darbību ietekmējusi liecinošās personas sniegt nepatiesas liecības vai citādi viltojusi pierādījumus; 5) atklāti jauni apstākļi, kuri prokuroram nebija zināmi lēmuma pieņemšanas brīdī un kuri apstiprina, ka persona faktiski izdarījusi smagu vai sevišķi smagu noziegumu, kas šo apstākļu nezināšanas rezultātā kļūdaini kvalificēts kā kriminālpārkāpums vai mazāk smags noziegums. Prokurora priekšraksta par sodu nepildīšanas sekas ir līdzīgas, proti, ja persona ir piekritusi priekšrakstam par sodu, taču to nepilda, par soda izpildi atbildīgā institūcija KPL noteiktajā kārtībā ierosina jautājumu par soda aizstāšanu likumā paredzētajā kārtībā.

Prokurora priekšrakstam par sodu ir būtiska nozīme Latvijas tiesību sistēmā. Tā ir izdalīta kā atsevišķa kriminālprocesa pabeigšanas forma, jo tas ir viens no veidiem, kā likumā noteiktajos gadījumos personu var atzīt par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Latvijā pastāv divi veidi, kā personu atzīt par vainīgu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanā: 1) ar tiesas pieņemtu notiesājošu spriedumu vai prokurora pieņemtu priekšrakstu par sodu pēc KL 1. panta otrās un trešās daļas, sakarā ar kuru persona tiek atzīta par vainīgu un tiek sodīta; 2) izbeidzot kriminālprocesu uz cita nereabilitējoša pamata, nesodot personu.¹⁵

¹⁵ Baumanis J. Personu nereabilitējošie apstākļi kriminālprocesā jeb kriminālprocesuālā dekoherence. Jurista Vārds, 2018. gada 2. janvāris, nr.1 (1007).

1.2. Prokurora priekšraksta par sodu vēsturiskā attīstība

Prokurora priekšraksts par sodu kā vienkāršota kriminālprocesa forma Latvijas tiesību sistēmā ir jau kopš KPL spēkā stāšanās. Taču jāuzsver, ka kopš 2005. gada 1. oktobra KPL ir būtiski mainījies, tostarp ir grozīti un papildināti vairāki aspekti saistībā ar prokurora priekšrakstu par sodu institūtu. Pēc autora domām, ir svarīgi izprast šīs vienkāršotās kriminālprocesuālās formas tiesisko attīstību, lai varētu izdarīt secinājumus par prokurora priekšraksta par sodu aktualitāti un būtiskumu. Bet vispirms ir jāiepazīstas, kāds bija tiesiskais regulējums pirms KPL spēkā stāšanās.

Latvijā pirmās neatkarības laikā bija spēkā Kriminālprocesa likumi pēc Saeimas kodifikācijas nodaļas 1926. gada izdevuma (turpmāk – Kriminālprocesa likumi). Šajā izdevumā ietverti visi attiecīgie likumi un Ministru kabineta noteikumi, kas izsludināti līdz 1926. gada 15. oktobrim.¹⁶ Kriminālprocesa likumos pastāvēja divi tiesiskie institūti, kurus varētu dēvēt par vienkāršotām kriminālprocesa formām, kaut gan Kriminālprocesa likumos tie tā nebija definēti. Šie institūti bija “Tiesas pavēles” un “Lietu caurskatīšana neatliekamības kārtībā”. Autors pētīs tiesas pavēles, jo tieši tās var uzskatīt par prokurora priekšraksta par sodu sākotnējo aizsācēju.

Tiesas pavēles nebija jaunums Latvijas tiesiskajā sistēmā. Šis institūts tika ieviests jau Krievijas Impērijā 1912. gadā un, pārņemot no Krievijas kriminālprocesa likumu, Latvija pārņēma arī šo institūtu.¹⁷ Tiesu pavēles piemēroja par pārkāpumiem¹⁸ - saskaņā ar 1933. gada 24. aprīļa Sodlu likuma 3. panta trešo daļu par pārkāpumiem sauca noziedzīgos nodarījumus, par kuriem likumā kā augstākais sods tika noteikts arests vai naudas sods.¹⁹ No Kriminālprocesa likumos 216. panta izriet, ka tiesu pavēles izdošanas pamats bija miertiesnesim iesniegti policijas, valsts iestāžu un amatpersonu paziņojumi, ka pret noziedzīgo nodarījumu izdarījušo personu iesniegtās apsūdzības pierādījumi ir pietiekoši un neapšaubāmi, lai lietu neiztiesātu vispārējā kārtībā. Kriminālprocesa likumos 218. pantā noteikts, ka lietas, kurās miertiesnesis atrod par iespējamu dot tiesas pavēli, noliekamas caurskatīšanai ne agrāk par divdesmit četrām stundām pēc viņu iesniegšanas. 219. pantā minēts, ka tiesas pavēles dodamas atklātā tiesas sēdē un 220. pantā noteiktas apsūdzētā tiesības dod paskaidrojumus uz vispārējā pamata. Kriminālprocesa likumos bija arī paredzētas tiesības valsts iestādēm un amatpersonām, kas lietu

¹⁶ Kriminālprocesa likumi: Saeimas kodifikācijas nodaļas 1926. gada izdevums. Rīga: Saeimas kodifikācijas nodaļa, 1926, 4. lpp. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/1284%3Fshow%3Dfull> [aplūkots 24.02.2023.].

¹⁷ Šules L. Kriminālprocess: [lekcijas]. Rīga: [b.i.], 1940, 188. lpp.

¹⁸ Sergis P. Par vienkāršotām kriminālprocesuālajām formām. Jurista Vārds, 2003. gada 17. jūnijs, nr.23 (281).

¹⁹ Sodlu likums: LV likums. Pieņemts 24.04.1933. [24.04.1933. red.].

bija ierosinājušas, kā arī apsūdzētajam septiņu dienu laikā pēc tiesas pavēles noraksta saņemšanas lūgt, lai lietu izskata vispārējā kārtībā; pretējā gadījumā pavēle stātos spēkā. Likums arī paredz, ka apsūdzētais, kas lietu lūdz izskatīt ar tiesas pavēli, zaudē tiesības lūgt lietu izskatīt vispārējā kārtībā. Visbeidzot, ir jānorāda, kādos gadījumos Kriminālprocesa likumi nepieļāva tiesu pavēļu izdošanu. Tiesu pavēles sakarā ar Kriminālprocesa likumos 217. pantā norādīto nevarēja izdot lietās: 1) kuras varēja izbeigt ar izlīgumu; 2) kad pret apsūdzēto bija iesniegta prasība dēļ atlīdzības par kaitējumiem un zaudējumiem, kas nodarīti ar noziedzīgo nodarījumu; 3) kad bija jāveic darbības, lai pretlikumīgi izdarīto izlabotu vai iznīcinātu.

Līdz KPL spēkā stāšanās (t.i. līdz 2005. gada 1. oktobrim) Latvijā procesuālo kārtību krimināllietās regulēja 1961. gada 6. janvārī pieņemtais Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālprocesa kodekss (turpmāk – Latvijas PSR KPK), taču pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas 1991. gadā Latvijas PSR KPK tika pārdēvēts par Latvijas Kriminālprocesa kodeksu (turpmāk – KPK).²⁰ Laika gaitā tas ir gājis cauri vairākiem grozījumiem un pārmaiņām, toties tam vienmēr bijuši vairāki būtiski trūkumi, piemēram, tas nebija organiski vienots savas padomiskās izcelsmes un daudzo grozījumu dēļ.²¹ Jau 2001. gadā Kriminālprocesa likuma izstrādes darba grupas locekļi bija akcentējuši, ka jaunajā KPL ir jāietver agrīnās izlemšanas mehānismi (citiem vārdiem sakot – ārpustiesas krimināltiesisko attiecību risinājuma modeļi), paredzot prokuroram tiesības atteikties no kriminālvajāšanās kādā no veidiem, tai skaitā uzliekot kriminālsodu ar soda pavēli.²² Netiek argumentēts, kāpēc KPK nebija iekļauts tiesas pavēles vai satura ziņā līdzīgs tiesiskais institūts. Tas ir it īpaši pārsteidzoši, jo Latvijas pirmās brīvvalsts laikā, proti, kad tiesas pavēles bija viens no spēkā esošiem tiesiskajiem institūtiem, tika atzīts, ka tiesas pavēles institūts ir sekmīgs un ka tā tālāka attīstība ir vēlama. 1925. gadā no visām 76845 miertiesnešu izspriestajām krimināllietām 19122 lietas tika izlemtas ar tiesas pavēlēm - apmēram 25% no visām krimināllietām bija izšķirtas ar tiesas pavēlēm.²³ Autors uzskata, ka tiesas pavēles institūta neiekļaušana KPK tiesībpolitisku vai jebkādu citu iemeslu dēļ ir nekorekta un neapdomāta rīcība, ņemot vērā to, ka šis institūts bija atzīts par sekmīgu Latvijas pirmās brīvvalsts laikā. Nav norādīts pamatots iemesls, kāpēc tiesas pavēles institūts (vai funkciju ziņā līdzīgs tiesisks institūts) nebūtu bijis noderīgs un efektīvs Kriminālprocesa kodeksā.

²⁰ Latvijas Kriminālprocesa kodekss: LV likums. Pieņemts 06.01.1961. [25.02.2023. red.].

²¹ Skrastiņš J. Par mūsdienīgu kriminālprocesu Latvijā. Jurista Vārds, 2001. gada 13. marts, nr.7 (200).

²² Ibid.

²³ Jakobi P. Likumprojekts par kriminālvajāšanas kārtības paātrināšanu un vienkāršošanu miertiesas kompetencei piekrītošajās lietās // Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1920.–1940. – 6.sējums: 1927./ Faksimilizdevums. Sast. A. Šmite; atb. red. S. Terihova; Latvijas Republika Tieslietu ministrija, Senatora Augusta Lēbera fonds. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 312.–313.lpp.

Turpinot par darbu pie KPL izstrādes, tika likts uzsvars, ka Latvijā nepieciešams kā prioritāro jautājumu kriminālajā procesā izvirzīt savlaicīgumu un saprātīgu termiņu ieviešanu. Lai šādas prasības varētu īstenot KPL, vajadzēja realizēt vairākus priekšnoteikumus, piemēram, jāparedz iespēja termiņus apstrīdēt visa kriminālprocesa laikā, kā arī jādod iespēja nesaprātīgu termiņu gadījumā apsūdzību izbeigt. Šīs prasības attiecībā uz savlaicīgumu varētu izpildīt tādā gadījumā, ja likums kopumā būtu vērsts uz procedūru saprātīgu vienkāršošanu un agrīno izlemšanas stadiju aktualizēšanu.²⁴ Var secināt, ka prokurora priekšraksta par sodu ieviešana KPL saistās ne tikai ar iemeslu vienkāršot kriminālprocesus, bet arī ar nepieciešamību izskatīt krimināllietas savlaicīgi, saprātīgu termiņu ietvaros.

Strādājot pie KPL, tika pausta ideja kā vienu no kriminālprocesa izbeigšanas veidiem pirmstiesas procesā paredzēt soda pavēles izdošanu. Taču, kas liekas interesanti, ka sākotnēji tika pausta doma soda pavēles izdot par kriminālpārkāpumiem un mazāk smagiem noziegumiem, kas izdarīti aiz neuzmanības un par kuru izdarīšanu Krimināllikumā noteiktais maksimālais sods nepārsniedz piecus gadus.²⁵ Autoraprāt, nosakot soda pavēļu izdošanu tikai par mazāk smagiem noziegumiem, kas izdarīti aiz neuzmanības, nav efektīvs solis kriminālprocesa vienkāršošanai. Tas lieki ierobežo krimināllietu skaitu, kurās varētu izdot soda pavēles – tādējādi tiesās tik un tā nonāktu salīdzinoši liels skaits krimināllietu un viens no galvenajiem mērķiem, proti, kriminālprocesa savlaicīga izskatīšana, netiktu īstenots.

21.04.2005. gadā tika pieņemts un 01.10.2005. gadā stājās spēkā KPL, kurā tika paredzēts prokurora priekšraksts par sodu kā viens no pirmstiesas procesa pabeigšanas veidiem. Jau pirms KPL spēkā stāšanās 2005. gada 28. septembrī tika pieņemti pirmie likuma grozījumi, kuros tostarp tika grozīts KPL 423. pants, proti, grozījumi paredzēja izslēgt 423. panta pirmās daļas pirmo teikumu.²⁶ Sākotnējā KPL redakcijā 420. panta pirmā daļa paredzēja prokurora priekšraksta par sodu piemērošanas pieļaujamību tikai par kriminālpārkāpumiem vai mazāk smagiem noziegumiem.²⁷ Tāpat arī šī paša panta piektā daļa neparedzēja personas pienākumu atlīdzināt valsts izmaksāto kompensāciju. KPL 421. pants pamata redakcijā bija izteikts ļoti vienkāršoti, ja salīdzina ar minētā panta spēkā esošo redakciju. Visredzamākās atšķirības ir saistībā ar prokurora priekšraksta par sodu saturu, respektīvi, kas tiek norādīts ievaddaļā, aprakstošajā daļā, motīvu daļā un rezolutīvajā daļā. Sākotnējā redakcijā KPL neparedzēja, kādam jābūt prokurora priekšraksta par sodu saturam. Taču, autoraprāt, vēl nozīmīgākas atšķirības ir konstatējamas KPL 421. panta otrajā daļā, kurā noteikts, kādu sodu prokurors var piemērot personai. Pamata redakcijā prokurors kā pamatsodu varēja piemērot naudas sodu vai

²⁴ Skrastiņš J. Par mūsdienīgu kriminālprocesu Latvijā. Jurista Vārds, 2001. gada 20. marts, nr.8 (201).

²⁵ Skrastiņš J. Par mūsdienīgu kriminālprocesu Latvijā. Jurista Vārds, 2001. gada 27. marts, nr.9 (202).

²⁶ Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 28.09.2005. [01.10.2005. red.].

²⁷ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [01.10.2005. red.].

piespiedu darbu (spēkā esošajā redakcijā – sabiedriskais darbs), kā arī papildsodu – tiesību ierobežošanu. Prokurors varēja piemērot ne vairāk par pusi no maksimālā Krimināllikumā paredzētā naudas soda, piespiedu darba un tiesību ierobežošanas ilguma. Tagadējā redakcijā prokuroram ir sniegtas daudz plašākas pilnvaras pieņemt prokurora priekšrakstu par sodu. Pašreiz prokurors apsūdzētajai personai kā pamatsodu var piemērot ne tikai naudas sodu vai sabiedrisko darbu, bet arī probācijas uzraudzību, savukārt kā papildsodus blakus tiesību ierobežošanai prokurors var piemērot sabiedrisko darbu vai naudas sodu. Tāpat arī spēkā esošajā redakcijā nav noteikts ierobežojums piemērot ne vairāk kā pusi no maksimālā KL paredzētā soda veida ilguma.

Kopumā var secināt, ka sākotnējās redakcijas KPL 421. pants bija būtiski atšķirīgāks un mazāka apjoma, kā arī tam bija vairāki trūkumi, kas līdz spēkā esošajai redakcijai ir tikuši izlaboti. Tālāk šīs apakšnodaļas ietvaros autors analizēs KPL grozījumus, kas skāra KPL 35. nodaļu.

Nākamie KPL grozījumi, kas skāra prokurora priekšraksta par sodu institūtu, bija pieņemti 19.01.2006. – šī pēc kārtas bija likuma otrā redakcija.²⁸ Jāatzīst, ka šie likuma grozījumi praktiski nemainīja KPL 35. nodaļu. Vienīgās izmaiņas bija KPL 420. un 421. panta pirmajā daļā, kur vārds “izbeigt” tika aizstāts ar vārdu “pabeigt”.

Ietilpīgi KPL grozījumi tika pieņemti 12.03.2009., kas citu starpā būtiski skāra arī prokurora priekšraksta par sodu institūtu.²⁹ Vispirms KPL 420. panta piektā daļā aiz vārda “kaitējumu” tika papildināts ar vārdiem “kā arī atlīdzinājis valsts izmaksāto kompensāciju”. Šāda valsts izmaksātās kompensācijas atlīdzināšanas sistēma tika ieviesta, jo Saeimā 2006. gada 18. maijā tika pieņemts likumprojekts “Par valsts kompensāciju cietušajiem”³⁰, kas nosaka kārtību un apmēru, kādā Juridiskās palīdzības administrācija izmaksā valsts kompensāciju cietušajiem.³¹ Likuma “Par valsts kompensāciju cietušajiem” 3.¹ panta otrajā daļā noteikts, ka pienākums atmaksāt valsts budžetā cietušajam izmaksāto valsts kompensāciju ir noziedzīga nodarījuma izdarītājam, kurš atzīts par vainīgu. Līdz ar to bija nepieciešams saskaņot likumu “Par valsts kompensāciju cietušajiem” ar KPL, tāpēc tika veikti papildinājumi KPL 420. panta piektajā daļā. Nelielas izmaiņas tika veiktas KPL 422. panta pirmajā daļā, nosakot, ka personu, pret kuru pabeidz kriminālprocesu, informē par tiesībām iepazīties ar krimināllietas materiāliem. Tāpat arī kā iepriekšējos grozījumos, šie grozījumi bija saistīti ar terminoloģijas

²⁸ Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 19.01.2006. [01.02.2006. red.].

²⁹ Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 12.03.2009. [01.07.2009. red.].

³⁰ Par valsts kompensāciju cietušajiem: LV likums. Pieņemts 18.05.2006. [02.03.2023. red.].

³¹ Likumprojekta “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” anotācija. Pieejama: <https://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/2B26E9081FA5C037C225726E00291A38?OpenDocument> [aplūkota 22.05.2023.].

sakārtošanu. Pareizāk attiecībā uz prokurora priekšrakstu par sodu pieņemšanu lietots termins “procesa pabeigšana”, nevis “procesa izbeigšana”.³² Tika veikti citi tekstu papildinājumi, piemēram, KPL 422. panta pirmajā daļā uzrakstot “piekrišanu nevar atsaukt”, kā arī teksta izslēgšana, piemēram, izslēdzot 421. panta pirmajā daļā vārdus “un tā izpildes termiņu”, utt. Svarīgi minēt, ka ar šiem grozījumiem tika pilnībā izslēgta KPL 423. panta pirmā daļa, kas paredzēja atzīt personu par nesodītu, ja viena gada laikā no uzliktā soda izpildes dienas tā neizdara jaunu noziedzīgu nodarījumu.

08.07.2011. pieņemtie KPL grozījumi skāra prokurora priekšrakstu par sodu, taču arī minimāli.³³ KPL 421. panta trešā daļa tika noteikta redakcijā: “Prokurors var piemērot arī papildsodus – tiesību ierobežošanu vai probācijas uzraudzību saskaņā ar Krimināllikumā noteikto”. Pārejas noteikumos 32. punkts tika papildināts, paredzot, ka grozījumi KPL 421. panta trešajā daļā stātos spēkā 2011. gada 1. oktobrī. KPL 421. panta trešās daļas grozījumi nestājās spēkā 2011. gada 11. augustā, kā lielākā daļa likumā noteiktie grozījumi, jo 2011. gada 1. oktobrī stājās spēkā KL grozījumi, kuros tika ietverts jauns kriminālsoda veids – probācijas uzraudzība. Likumprojekta “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” anotācijā tika argumentēts, ka, nosakot Krimināllikumā jaunu papildsoda veidu – probācijas uzraudzību, Kriminālprocesa likumā ir atstāts “likuma robs”, jo Kriminālprocesa likumā nebūs noteikts, ka prokurors var piemērot šo jaunu papildsodu.³⁴ Tāpēc, veicot grozījumus KL, bija nepieciešams veikt arī KPL grozījumus, lai būtu savstarpēja saskaņa starp abiem likumiem.

Nākošie KPL grozījumi, kas skāra prokurora priekšraksta par sodu institūtu, bija 20.12.2012. pieņemtie grozījumi.³⁵ Šie grozījumi, tāpat kā 19.01.2006. pieņemtie grozījumi, ļoti minimāli skāra KPL 35. nodaļu. Tika aizstāti KPL 420. panta pirmajā daļā lietotie vārdi “ar brīvības atņemšanu saistīts” ar vārdiem “brīvības atņemšanas”. Tas izskaidrojams ar to, ka vajadzēja nodrošināt terminoloģisku saskaņotību KL un KPL tekstos, sakarā ar to, ka no KL tika izslēgts soda veids – arests.³⁶

18.02.2016. pieņemtie KPL grozījumi bija nākošie, kas grozīja KPL 35. nodaļu.³⁷ Šie bija būtiski likuma grozījumi, jo tajos tika paredzēts grozīt KPL 420. panta pirmo daļu, aizstājot vārdus “vai mazāk smagu noziegumi” ar vārdiem “mazāk smagu noziegumu vai smagu

³² Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā turpinās. Kriminālprocesa likuma grozījumu komentāri. V. Tiesvedība krimināllietās. Vienkāršotie un sevišķie procesi. Jurista Vārds, 2009. gada 6. oktobris, nr.40 (583).

³³ Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 08.07.2011. [11.08.2011. red.].

³⁴ Likumprojekta “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” anotācija. Pieejama: <https://titania.saeima.lv/LIVS10/SaeimaLIVS10.nsf/0/40ABD9A960810F9EC22578840048B6CA?OpenDocument> [aplūkota 03.03.2023.].

³⁵ Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 20.12.2012. [01.04.2013. red.].

³⁶ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Grozījumi Kriminālprocesa likumā un Krimināllikuma grozījumu ietekmētās izmaiņas kriminālprocesa praktiskajā norisē. Jurista Vārds, 2013. gada 19. marts, nr.11 (762).

³⁷ Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 18.02.2016. [23.03.2016. red.].

noziegumi, par kuru paredzēts brīvības atņemšanas sods līdz pieciem gadiem”. Tāpat arī šī paša panta daļa tika papildināta ar teikumu, ka “prokurora priekšrakstu par sodu, ja persona izdarījusi smagu noziegumu, par kuru paredzēts brīvības atņemšanas sods līdz pieciem gadiem, var sastādīt, ja tam piekrīt amatā augstāks prokurors, izdarot par to atzīmi kriminālprocesa reģistrā”. KPL tika papildināts ar diviem jauniem pārejas noteikumiem. Konkrēti 60. punkts nosaka, ka grozījumi KPL 420. panta pirmajā daļā stājas spēkā vienlaikus ar attiecīgiem grozījumiem Krimināllikumā jeb 2016. gada 7. aprīlī – līdz ar to KPL 420. panta pirmās daļas papildinājumi attiecībā uz prokurora tiesībām sastādīt priekšrakstu par sodu, ja izdarīts smags noziegums, par kuru paredzēts brīvības atņemšanas sods līdz pieciem gadiem, nav redzami 2016. gada 23. marta likuma redakcijā. Tikpat svarīgi grozījumi bija ietverti KPL 421. pantā. Minētā panta trešā daļa tika izslēgta, taču jāprecizē, ka drīzāk panta trešā daļa tika savienota jeb integrēta kopā ar otro daļu. Proti, otrā daļa paredzēja prokurora tiesības priekšrakstā par sodu apsūdzētajai personai piemērot naudas sodu vai piespiedu darbu, kā arī papildsodus – tiesību ierobežošanu vai probācijas uzraudzību – saskaņā ar Krimināllikumā noteikto. KPL 422. panta otrā daļa minama kā pēdējais papildinājums šajos likuma grozījumos saistībā ar prokurora priekšrakstu par sodu. Tika pievienots jauns teikums, kurš noteica cietušā tiesības saņemt prokurora priekšraksta par sodu rakstveida tulkojumu, ja cietušais neprot valsts valodu un kura pastāvīgā dzīvesvieta ir ārvalstī. Šādas tiesības paredzētas attiecībā uz būtiskiem nolēmumiem, lai cietušie spētu pilnvērtīgi izmantot savas kriminālprocesuālās tiesības.³⁸

Īsi pēc tam 20.06.2018. tika pieņemti KPL grozījumi, kas paredzēja plašākas iespējas piemērot prokurora priekšrakstu par sodu.³⁹ Vispirms tika izslēgti KPL 420. panta pirmās daļas otrajā teikumā vārdi “izdarot par to atzīmi kriminālprocesa reģistrā”. Tālāk šā paša panta ietvaros piektā daļa tika papildināta, nosakot sekojošo: ”Ja apsūdzētais nav kompensējis cietušajam radīto kaitējumu un tas nepārsniedz vienu minimālās mēnešalgas apmēru, prokurors var sastādīt priekšrakstu par sodu, ja apsūdzētais piekrīt pieteiktās kompensācijas apmēram. Saistībā ar minēto papildinājumu KPL 421. panta pirmā daļa arī tika papildināta, paredzot, ka 30 dienu laikā no priekšraksta par sodu spēkā stāšanās dienas apsūdzētajam ir pienākums veikt labprātīgu kaitējuma kompensācijas samaksu. Likumprojekta anotācijā tika pieminēts Nīderlandes regulējums un prakse kā pozitīvs piemērs ātrai soda piemērošanai. Nīderlandē ir iespējama prokurora priekšraksta par sodu piemērošana dažu stundu laikā. Aptuveni 60% lietās Nīderlandē tiek piemērots prokurora priekšraksts par sodu. Tas tiek pamatots ar to, ka uz tiesu virza tikai tādas lietas, kurās prokurors uzskata, ka personai būtu piemērojams brīvības

³⁸ Likumprojekta “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” anotācija. Pieejama: <https://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/A2A8DD03D30A2D10C2257E580025A39E?OpenDocument> [aplūkots 03.03.2023.].

³⁹ Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 20.06.2018. [01.09.2018. red.].

atņemšanas sods vai mantas konfiskācija. Rezultātā Nīderlandes tiesas netiek noslogotas ar maznozīmīgām lietām, kurās noziedzīgu nodarījumu izdarījušām personām piespriež naudas sodus, piespiedu darbus u.tml. ar brīvības atņemšanu nesaistītus sodus. Savukārt Latvijas pieeju likumprojekta anotācijā kritizē, argumentējot, ka “Latvijā prokurora priekšrakstu par sodu piemēro aptuveni 13% gadījumu no prokuratūrā pabeigtajiem pirmstiesas kriminālprocesiem un ļoti bieži ir situācijas, kad, KPL noteikto nosacījumu dēļ, kriminālprocess tiek virzīts iztiesāšanai tiesā, kaut gan prokurors lūdz piemērot sodu, kādu varētu noteikt pats ar priekšrakstu par sodu. Līdz ar to krimināltiesisko attiecību taisnīgs noregulējums tiek novilcināts, gaidot lietas izskatīšanu tiesā. Izskatot salīdzinoši maznozīmīgas lietas, tiesas ir ierobežotas savos resursos savlaicīgi izskatīt sarežģītas lietas par smagiem un sevišķi smagiem noziegumiem.”⁴⁰

Grozījumi KPL bija nepieciešami, jo ierobežojums piemērot prokurora priekšrakstu par sodu, ja apsūdzētais nebija kompensējis cietušajam radīto kaitējumu, radīja neefektīvu un ilgu procesu krimināllietu izskatīšanai (piemēram, kriminālprocess tiek nodots izskatīšanai tiesā pat gadījumos, kad ir izdarīta zādzība nelielā apmērā). Tādēļ, lai nodrošinātu taisnīgu regulējumu krimināltiesiskajās attiecībās, mazinātu personas nesodāmības sajūtu, kas ar vien pieauga, ja sods bija novēlots, un persona līdz tā saņemšanai paguva izdarīt citus noziedzīgus nodarījumus, radās vajadzība noteikt prokurora tiesības piemērot prokurora priekšrakstu par sodu gadījumos, kad apsūdzētais vēl nebija kompensējis radīto kaitējumu.⁴¹

KPL tika pieņemti grozījumi 11.06.2020.⁴² Kā minēts tiesību periodikā, šie grozījumi kopumā izskatās “it kā sīki”, taču tiem ir nozīmīga ietekme uz kriminālprocesa norisi.⁴³ KPL 35. nodaļā tika grozīts tikai viens pants – KPL 420. panta piektā daļa. Proti, tika noteiktas prokurora tiesības sastādīt prokurora priekšrakstu par sodu tad, ja kompensācijas apmērs, kuru nav samaksājis apsūdzētais, nav pārsniedzis triju Latvijas Republikā noteikto mēnešalgu apmēru, kas ir krietni lielāka summa, nekā tas bija noteikts līdz tam – nepārsniedzot vienas mēnešalgas apmēru. Šādu grozījumu galvenais mērķis ir atslogot tiesu darbu. Šo grozījumu likumprojekta anotācijā tika minēti 2018. gada 1. septembra grozījumi. Tiesību aizsardzības institūciju darbinieki un krimināltiesību eksperti nonāca pie secinājuma, ka jaunais tiesiskais regulējums ir sekmējis ātru un efektīvu krimināltiesisko attiecību noregulējumu, nenoslogojot tiesu. Apkopotā statistika liecināja, ka lielākoties apsūdzētās personas pilda tām uzliktos

⁴⁰ Likumprojekta “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” anotācija. Pieejama: <https://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/E3CB30C79094BC8BC225817C003FB7EF?OpenDocument> [aplūkota 03.03.2023.].

⁴¹ Ibid.

⁴² Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 11.06.2020. [06.07.2020. red.].

⁴³ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma un Krimināllikuma jaunāko grozījumu komentārs un subjektīvs vērtējums daudzsološajām prognozēm. Jurista Vārds, 2020. gada 21. jūlijs, nr.29 (1139).

pienākumus un sedz cietušajam radīto kaitējumu. Ņemot vērā šo faktu, krimināltiesību lietpratēji atzina, ka noteiktais kompensējamais zaudējumu apmērs var tikt paaugstināts.⁴⁴

Pēc autora domām, šis bija pareizais solis uz efektīvāku krimināltiesisko attiecību noregulējumu. Taču iespējams var argumentēt par vēl plašāku prokuroru pilnvaru noteikšanu, nosakot, ka prokurors var piemērot prokurora priekšrakstu par sodu, ja apsūdzētais piekritis atlīdzināt visu pieteikto kompensācijas apmēru, bet vēl nebūs kompensējis cietušajam radīto kaitējumu. Pašlaik KPL tiek paredzēts, ka var piemērot prokurora priekšrakstu par sodu par smagu noziegumu, par kuru paredzēts brīvības atņemšanas sods līdz pieciem gadiem. Taču var rasties situācijas, kad personām, kuras ir veikušas dažādu veidu smagus noziegumus, reāli nevar tikt piemērots prokurora priekšraksts par sodu. Tas visvairāk attiecas uz mantiska rakstura smagiem noziegumiem. Piemēram, par krāpšanu vai piesavināšanos ievērojamā apmērā KL nosaka, ka tie ir smagi noziegumi, par kuriem personas var sodīt ar brīvības atņemšanu līdz pieciem gadiem. Likums "Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību" 23.¹ pants nosaka, ka atbildība par Krimināllikumā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, kas izdarīts ievērojamā apmērā, iestājas, ja noziedzīga nodarījuma priekšmeta kopējā vērtība nodarījuma izdarīšanas brīdī nav bijusi mazāka par desmit tai laikā Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu.⁴⁵ Praksē var izveidoties situācijas, kad apsūdzētajam, kurš veica piesavināšanos ievērojamā apmērā, nevar piemērot prokurora priekšrakstu par sodu tā iemesla dēļ, ka pastāv liela iespēja cietušajai personai prasīt kompensāciju, kas vairākkārt pārsniegs trīs minimālo mēnešalgu apmēru; cietusī persona šādos gadījumos iesniegtu radītā kaitējuma kompensācijas pieteikumu, kas būtu vismaz desmit minimālo mēnešalgu apmērā. Tādējādi, lai arī apsūdzētais piekrit kriminālprocesa pabeigšanai, piemērojot viņam prokurora priekšrakstu par sodu, piekrit kompensācijas apmēram un ir iegūtas pārliecinošas ziņas, ka persona spētu atlīdzināt kompensācijas apmēru, likums viņam to neļautu, jo nav iespējams kompensēt radīto kaitējumu, kas pārsniedz trīs minimālās mēnešalgas. Lai paplašinātu prokurora iespējas arī šādās situācijās piemērot prokurora priekšrakstu par sodu, autors uzskata, ka nevajadzētu noteikt konkrētu minimālās mēnešalgas apmēru, bet gan ļaut apsūdzētajam kompensēt visu cietušā pieteikto kompensācijas apmēru.

Autors paredz, ka varētu tikt izvirzīts pretarguments autora izvirzītajam priekšlikumam. Proti, varētu argumentēt, ka cietušais varētu prasīt kompensāciju, kas nepārsniegtu trīs minimālās mēnešalgas, savukārt atlikušo kaitējumu atlīdzināšanu prasīt civiltiesiskā kārtībā.

⁴⁴ Likumprojekta "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" anotācija. Pieejama: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/7CD9A2FA59E27C78C225848F003F2582?OpenDocument> [aplūkota 05.03.2023.].

⁴⁵ Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību: LV likums. Pieņemts 15.10.1998. [05.03.2023. red.].

Autoraprāt, šāds risinājums ir visai nepraktisks, jo tā tiek ieildzināts viss process kopumā un tiek pārlicēji apgrūtināts process gan apsūdzētajam, gan cietušajam. Cietušā interesēs ir saņemt kompensāciju par viņam izdarīto kaitējumu pēc iespējas ātrāk – tas nozīmē viena procesa (kriminālprocesa) ietvaros. Lai iegūtu kompensāciju gan kriminālprocesa ietvaros, gan civiltiesiskā kārtībā, cietušais tērē gan savu laiku, gan savus resursus. Ja apsūdzētais piekrīt kompensēt visu cietušajam radīto kaitējumu, kā arī ir iegūtas pārliecinošas un neapšaubāmas ziņas, ka apsūdzētais patiesi spētu kompensēt radīto kaitējumu, un arī cietušais piekristu šādai procedūrai, tad nav iemesls ierobežot prokurora tiesības piemērot prokurora priekšrakstu par sodu.

06.10.2022. tika pieņemti pēdējie KPL grozījumi, kas skāra prokurora priekšrakstu par sodu.⁴⁶ KPL 420. pants tika mainīts minimāli, nosakot tikai pāris valodnieciskus grozījumus. Proti, pirmā teikuma vārdi “kā arī” tika aizstāti ar vārdiem “tai skaitā” un otrajā teikumā tika izslēgts vārds “cietušajam”. Likumprojekta papildinātajā anotācijā norādīts, ka bija nepieciešami grozījumi saistībā ar praktiski konstatētu problēmu, ka, pamatojoties uz šo normu, prokuroriem nebija atļauts piedzīt valsts izmaksāto kompensāciju, un rezultātā krimināllietu bija jānodod tiesai, jo apsūdzētais nevarēja nekavējoties samaksāt šo atlīdzību, bet prokuroriem nebija tiesību to pieprasīt.⁴⁷ KPL 422. panta pirmajā daļā ir līdzīgas izmaiņas, aizstājot vārdus “piecu darba dienu laikā no kopijas” ar vārdiem “piecu darba dienu laikā no priekšraksta par sodu kopijas”. Taču šī paša panta otrajā daļā tika izslēgta daļa par pieņemtā lēmuma pārsūdzēšanu 10 dienu laikā pēc paziņojuma saņemšanas dienas. Šāds grozījums tika paredzēts, jo turpmāk pārsūdzības kārtība ietilpst pašā priekšrakstā par sodu, ko nosaka KPL 421. panta piektās daļas 9. punkts. Cietušais priekšrakstu var pārsūdzēt KPL 24. nodaļā noteiktajā kārtībā, ievērojot KPL 337. panta trešajā daļā noteikto par kriminālprocesā saistītā lēmuma pārsūdzību.⁴⁸ Visbūtiskākie grozījumi ietekmēja KPL 421. pantu – tas tika praktiski pilnībā pārveidots un izteikts jaunā redakcijā. Līdz šiem grozījumiem KPL 421. pantā bija tikai trīs daļas. Ieviešot 06.10.2022. grozījumus, 421. pantā tika noteiktas septiņas daļas. Panta sestā daļa paredz prokurora lēmuma pieņemšanu nosūtīt materiālus tiesai izlemšanai KPL 59. nodaļā noteiktajā kārtībā, kā arī septītā daļa nosaka regulējumu par prokurora priekšrakstu par sodu pārsūdzēšanu. Būtiskākie grozījumi ir: 1) prokurora priekšraksta par sodu satura ieviešana (ievaddaļa, aprakstošā, motīvu un rezolutīvā daļa); 2) priekšraksta par sodu pārsūdzēšanas kārtības noteikšana priekšraksta par sodu rezolutīvajā daļā.

⁴⁶ Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 06.10.2022. [03.11.2022. red.].

⁴⁷ Likumprojekta “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” papildinātā anotācija. Pieejama: <https://likumi.lv/ta/id/336542-grozijumi-kriminalprocesa-likuma> [aplūkota 05.03.2023.].

⁴⁸ Ibid.

KPL ir veikti 48 grozījumi, 9 no tiem ir skāruši KPL 35. nodaļu. Prokurora priekšraksta par sodu institūts laika gaitā ir ticis būtiski grozīts, tostarp paredzot gan plašākas iespējas prokuroram piemērot prokurora priekšrakstu par sodu, gan arī paredzot vairāk pamatsodus un papildsodus, kurus prokurors var piemērot priekšrakstā. Var piekrist tiesību periodikā izskanējušai atziņai, ka grozījumi Kriminālprocesa likumā nebeigsies nekad.⁴⁹ Tāpat arī prokurora priekšraksts par sodu, visticamāk, vēl nav sasniedzis izcilības pakāpi. Līdz ar to autors paredz, ka arī turpmākie KPL grozījumi vismaz nelielā apmērā skars KPL 35. nodaļu, it īpaši ņemot vērā to, ka aizvien lielāks akcents tiek likts uz ātrāku un efektīvāku kriminālprocesi izskatīšanu un pabeigšanu, uzsvaru liekot uz vienkāršoto procesu veidiem, kur process tiek pabeigts pirmstiesas procesā.

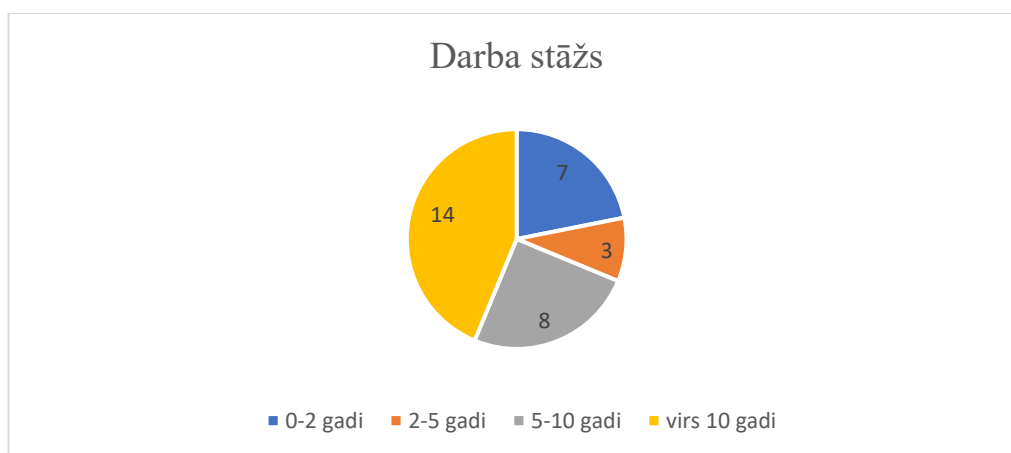
⁴⁹ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Jaunākie grozījumi Kriminālprocesa likumā: apskats un komentāri. Jurista Vārds, 2021. gada 5. janvāris, nr.1 (1163).

2. PROKURORA PRIEKŠRAKSTA PAR SODU PIEMĒROŠANAS PROCESUĀLĀ KĀRTĪBA

2.1. Prokurora priekšraksta par sodu piemērošanas pieļaujamība

Prokurora priekšraksts par sodu ir viens no vienkāršoto procesu veidiem. Visus vienkāršotos kriminālprocesu veidus raksturo piemērošanas ierobežotais raksturs. Tas nozīmē, ka ne par visiem noziedzīgiem nodarījumiem var piemērot visas vienkāršotās procesa formas, tostarp prokurora priekšrakstu par sodu.⁵⁰ Likumā noteiktajā kārtībā prokurora priekšraksts par sodu jāpiemēro kriminālprocesos, kuros apsūdzētajai personai piemērojamais soda veids un mērs pēc prokurora pārliecības var teikt neatšķirtos no tā soda veida un mēra, ko prokurors pieprasītu gadījumā, ja lieta tiktu nosūtīta iztiesāšanai. Respektīvi, krimināltiesisko attiecību galīgajam atrisinājumam prokuratūrā faktiski ne ar ko nevajadzētu atšķirties no tiesā panākta krimināltiesisko attiecību noregulējuma.⁵¹ Līdz ar to šīs apakšnodaļas ietvaros autors analizēs KPL 420. pantu, proti, prokurora priekšraksta par sodu piemērošanas pieļaujamību.

Papildus autors vēlas piebilst, ka bakalaura darba ietvaros tika izstrādāta aptauja, kura tika nosūtīta Latvijas Republikas prokuratūrai. Aptaujas jautājumi ir skatāmi aptaujas anketā 1. pielikumā. Turpmāk autors atsauksies uz šo aptauju un respondentu sniegtajām atbildēm, lai sniegtu plašāku skatījumu uz prokurora priekšraksta par sodu teorētiskiem un praktiskiem aspektiem. Kopumā aptaujā piedalījās un uz jautājumiem sniedza atbildes 32 prokurori. Zemāk attēlotajā 2.1. diagrammā ilustrēts respondentu darba stāžs.

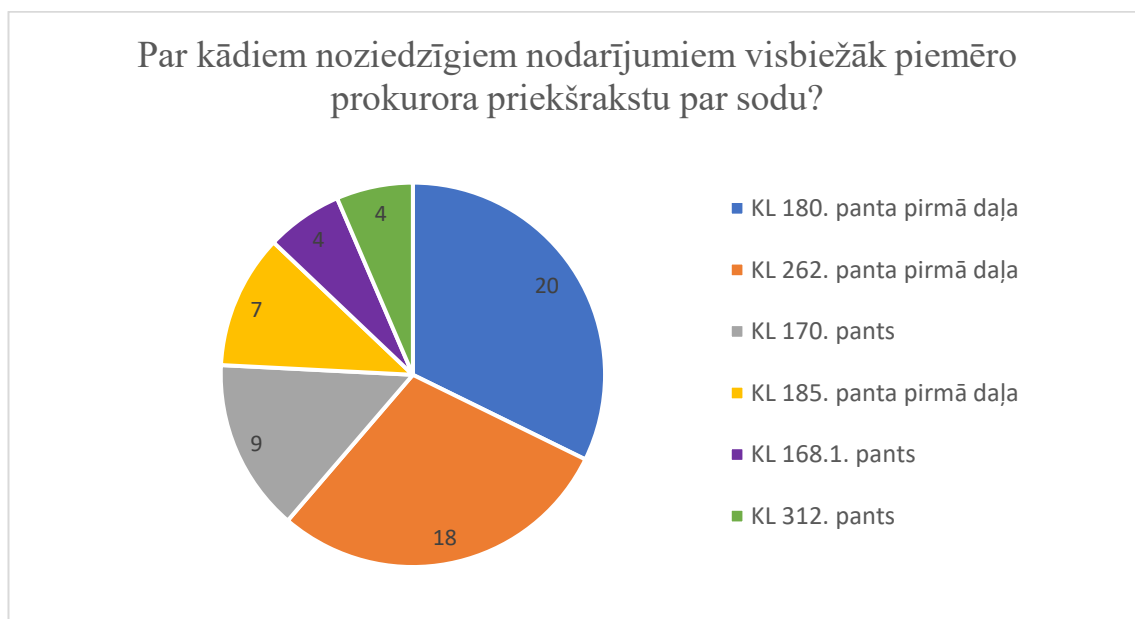
2.1. att. Darba stāžs

⁵⁰ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess. Struktūrloģiskās shēmas ar paskaidrojumiem. B un C daļa. 2009, 169.lpp.

⁵¹ Latvijas Republikas Ģenerālprokurora ziņojums par 2022. gadā paveikto un 2023. gada darbības prioritātēm. Pieejams: https://prokuratūra.lv/media/Normativie_akti/generalprokurora_zinojums_2022_01_03.pdf [aplūkots 27.03.2023.].

KPL 420. panta pirmajā daļā uzskaitīts, par kādiem noziedzīgiem nodarījumiem var piemērot prokurora priekšrakstu par sodu. Prokurors var sastādīt priekšrakstu par sodu par personas izdarīto kriminālpārkāpumu, mazāk smagu noziegumu vai smagu noziegumu, par kuru paredzēts brīvības atņemšanas sods līdz pieciem gadiem. Tomēr pants paredz papildu prasības priekšraksta piemērošanā. Prokuroram jāņem vērā izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturs un radītais kaitējums, personu raksturojošie dati un citi apstākļi. Ja prokurors ir guvis pārliecību, ka personai nevajadzētu piemērot brīvības atņemšanas sodu, taču to nevar atstāt nesodītu, prokurors var pabeigt kriminālprocesu, sastādot priekšrakstu par sodu. Papildus šā panta daļas beigās norādīts nosacījums, ka prokurora priekšrakstu par sodu, ja persona izdarījusi smagu noziegumu, par kuru paredzēts brīvības atņemšanas sods līdz pieciem gadiem, var sastādīt, ja tam piekrīt amatā augstāks prokurors. Policijai jāpabeidz pilnīga izmeklēšana un jānodod kriminālprocess prokuratūrai, lai tiktu veikta prokurora priekšraksta par sodu sagatavošana. Tiesas apstiprinājums nav nepieciešams prokurora priekšrakstam par sodu.⁵²

Autors aptaujas ietvaros kā vienu no jautājumiem uzdeva “Par kādiem noziedzīgiem nodarījumiem visbiežāk piemēro prokurora priekšrakstu par sodu?”. Šī jautājuma ietvaros autors ir izveidojis diagrammu par sniegtajām atbildēm (skat. att. Nr. 2.2.).

2.2. att. Par kādiem noziedzīgiem nodarījumiem visbiežāk piemēro prokurora priekšrakstu par sodu

Apkopojot šī jautājuma atbilžu rezultātus, autors secina, ka visbiežāk prokurora priekšrakstu par sodu piemēro par zādzībām nelielā apmērā, respektīvi, par KL 180. pantā izdarītiem noziedzīgiem nodarījumiem. 23 prokurori atbildēja, ka visbiežāk prokurora

⁵² Mazāk smagu noziegumu izmeklēšanas vienkāršošana ar mērķi sabalansēt nozieguma sabiedrisko bīstamību, radīto kaitējumu un izmeklēšanā izlietos resursus. Vadlīnijas. Izdevējs: Valsts Policija, 2015, 69. lpp. Pieejams: https://www.vp.gov.lv/sites/vp/files/policija_msn_lat_20151.pdf [aplūkots 18.03.2023.].

priekšrakstu par sodu piemēro par mantiska rakstura noziedzīgiem nodarījumiem, savukārt no tiem 20 prokurori, atbildot uz jautājumu, tieši norādīja KL 180. panta pirmo daļu vai atbildēja ar vārdiem “zādzība nelielā apmērā” vai “sīkās zādzības”. Papildus 18 prokurori norādīja, ka visbiežāk prokurora priekšrakstu par sodu piemēro par KL 262. panta pirmajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu – transportlīdzekļa vadīšana alkohola, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošo vielu ietekmē, 9 prokurori norādīja KL 170. pantu, kas paredz regulējumu par izvairīšanos no uzturēšanās, 7 prokurori norādīja KL 185. panta pirmo daļu – mantas tīša iznīcināšana un bojāšana, 4 prokurori minēja KL 168.¹ pantu, kas paredz nolēmuma par aizsardzību pret vardarbību nepildīšanu, 4 prokurori atsaucās uz KL 312. pantu (divi no četriem prokuroriem specifiski norādīja KL 312. panta otro daļu), kas paredz regulējumu par izvairīšanos no tiesas nolēmuma pildīšanas. Tostarp daži prokurori minēja arī citus noziedzīgos nodarījumus, par kuriem visbiežāk piemēro prokurora priekšrakstu par sodu, piemēram, KL 253. panta pirmo daļu, 130. panta otro daļu, 143. pantu, 162. panta otro daļu, 177. pantu. Līdz ar to no aptaujas rezultātiem izriet, ka par mantiska rakstura noziedzīgiem nodarījumiem, it īpaši par KL 180. panta pirmo daļu, prokurora priekšrakstu par sodu piemēro visbiežāk. Taču ievērojams skaits prokuroru norādīja, ka bieži prokurora priekšrakstu par sodu piemēro arī par KL 262. panta pirmajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu izdarīšanu.

Arī prokuratūras statistika rāda gandrīz identiskus rādījumus. 2022. gadā pēc KL 180. panta tika pabeigti 914 kriminālprocesi ar prokurora priekšrakstu par sodu, savukārt pēc KL 262. panta tika pabeigti 1260 kriminālprocesi ar prokurora priekšrakstu par sodu.⁵³ Abi minētie noziedzīgie nodarījumi ir uzskatāmi par standartu prokurora priekšraksta par sodu piemērošanai. Tikai atsevišķos gadījumos šīs krimināllietas tiek nodotas tiesai – visbiežāk, tas ir situācijās, kad personas neatzīst savu vainu.

No KPL 420. panta otrās daļas izriet, ka prokurors var pieprasīt no Valsts probācijas dienesta (turpmāk – VPD) izvērtēšanas ziņojumu, lai iegūtu personu raksturojošus datus. Jānorāda KPL pārejas noteikumu 24. punkts, kurā skaidrots, ka prokurors un tiesa no 2009.gada 1.jūlija līdz 2013.gada 28.februārim pieprasa un VPD sniedz izvērtēšanas ziņojumu tikai par tām personām, kuras apsūdzētas noziedzīga nodarījuma izdarīšanā pret dzimumneaizskaramību un tikumību, kā arī par apsūdzētajiem, kuri noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī bija

⁵³ Latvijas Republikas Ģenerālprokurora ziņojums par 2022. gadā paveikto un 2023. gada darbības prioritātēm. Pieejams: https://prokuratūra.lv/media/Normativie_akti/generalprokurora_zinojums_2022_01_03.pdf [aplūkots 27.03.2023.].

nepilngadīgi. Šāda VPD funkciju samazināšana tika noteikta saistībā ar valsts budžeta līdzekļu taupības pasākumiem 2009. gadā.⁵⁴

KPL 420. pants reglamentē situācijas par prokurora priekšraksta par soda ievērošanu, ja noziedzīgo nodarījumu izdara vairākas personas vai viena persona izdara vairākus noziedzīgus nodarījumus. Ja viena persona izdara vairākus noziedzīgus nodarījumus, priekšrakstu par sodu var piemērot tikai par visiem tās izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem (KPL 420. panta trešā daļa). Bet, ja par vienu noziedzīgo nodarījumu apsūdzētas vairākas personas, priekšrakstu par sodu var piemērot personai, kurai tāda piemērošana iespējama saskaņā ar šo likumu (KPL 420. panta ceturtnā daļa).

KPL 420. panta piektā daļa nosaka papildu kritērijus, kādos gadījumos var piemērot prokurora priekšrakstu par sodu. Pirmkārt, apsūdzētajam ir jāatzīst sava vaina. Otrkārt, apsūdzētajam ir jākompensē cietušajam radītais kaitējums, tai skaitā jāatlīdzina valsts izmaksātā kompensācija. Treškārt, apsūdzētajam jāpiekrīt kriminālprocesa pabeigšanai, piemērojot viņam sodu. Tiek paredzēts mehānisms situācijas atrisināšanai, kad apsūdzētais nav kompensējis cietušajam radīto kaitējumu, respektīvi, ja apsūdzētais nav kompensējis radīto kaitējumu un tas nepārsniedz triju Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu apmēru - prokurors var sastādīt priekšrakstu par sodu, ja apsūdzētais piekrīt pieteiktās kompensācijas apmēram.

Šī darba 1.2. apakšnodaļas ietvaros autors jau izvirzīja priekšlikumu par vēl plašāku prokuroru pilnvaru noteikšanu, nosakot, ka prokurors var piemērot prokurora priekšrakstu par sodu, ja apsūdzētais piekrīt atlīdzināt visu pieteikto kaitējuma kompensācijas apmēru, bet vēl nav kompensējis cietušajam radīto kaitējumu. Šis būtu, autoraprāt, pareizais solis uz vēl efektīvāku kriminālprocesa vienkāršošanu un tiesas darba atvieglošanu. Autora veidotajā aptaujā prokuratūras amatpersonām kā viens no jautājumiem tika uzdots sekojošs: “Vai, Jūsaprāt, vajadzētu noteikt augstāku minimālo mēnešalgu apmēru, lai paplašinātu prokurora pilnvaras piemērot prokurora priekšrakstu par sodu, vai arī vispār nevajadzētu noteikt minimālo mēnešalgu apmēru un ļaut apsūdzētajam kompensēt visu apmēru?” Analizējot iesniegtās atbildes, autors secina, ka atbildes ir visai dažādas, un viedokļu atšķirības ir manāmas.

10 prokurori atbildēja, ka varētu noteikt augstāku minimālo mēnešalgu apmēru, savukārt 4 prokurori atbildēja, ka vispār nevajadzētu noteikt minimālo mēnešalgu apmēru un ļaut apsūdzētajam kompensēt visu apmēru. Toties pārējie 18 prokurori norādīja, ka spēkā esošais regulējums ir atbilstošs un to grozīt nav nepieciešams. Autoram šķita interesants viena

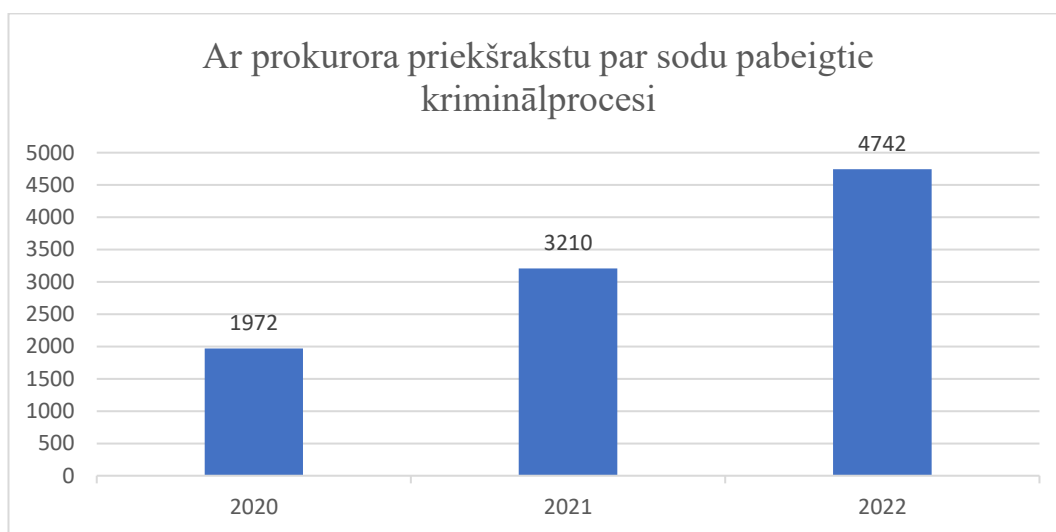
⁵⁴ Likumprojekta “Grozījums Kriminālprocesa likumā” anotācija. Pieejama: <https://titania.saeima.lv/LIVS11/SaeimaLIVS11.nsf/0/1B3202E0E232AB20C2257A87003939EB?OpenDocument> [aplūkots 18.03.2023.].

prokurora ieteikums, ka drīzāk varētu noteikt kompensācijas robežas apmēru absolūtajos skaitļos, piemēram, līdz 5000 EUR. Pēc autora domām, šāds risinājums nebūtu efektīvāks un pilnvērtīgāks par spēkā esošo regulējumu, jo, nosakot konkrētu kompensācijas apmēra robežu absolūtajos skaitļos, var rasties problēmas, mainoties ekonomiskai situācijai valstī. Šāds risinājums nav elastīgs, un tas nespēj pielāgoties ekonomiskām pārmaiņām. Taču minimālo mēnešalgu apmēru noteikšana kaitējuma kompensēšanai ir efektīvs risinājums, kas spēj veiksmīgi pielāgoties jaunām ekonomiskām pārmaiņām valstī. Daži prokurori, kas bija pret likuma grozīšanu konkrētajā jautājumā, argumentēja, ka trīs minimālās mēnešalgas ir tas apmērs, ko personas pārsvarā spēj samaksāt īsā laika periodā, kā arī šis apmērs ir samērā ar apsūdzēto spēju kompensēt kaitējumu, tādējādi nekavējot procesa pabeigšanu. Papildus tika argumentēts, ka kaitējuma apmērs ir viens no jautājumiem, ko tiesa izlemj, izskatot lietu pēc būtības; prokurors nelemj par šo jautājumu, proti, viņš var tikai piedzīt cietušā pieteikto kaitējuma kompensāciju, ja apsūdzētais tam piekrīt. Tostarp daži prokurori norādīja, ka prokuratūra ir jau šobrīd uzņēmusies lielāko daļu visu pabeigto kriminālprocesu, un tiesā nonāk mazāks lietu skaits. Bez tam tika norādīts, ka vienošanās process ir laba alternatīva, ja kādu iemeslu dēļ, tostarp saistībā par kaitējuma kompensēšanu, nevar piemērot prokurora priekšrakstu par sodu. Daži prokurori, kas bija par minimālās mēnešalgas robežas likvidēšanu argumentēja, ka minimālā robeža liedz piemērot priekšrakstu par sodu, un lieta formāli jāvirza tiesai pat tad, ja persona visu atzīst, piekrīt pieteiktajai kaitējuma kompensācijai un piekrīt piemērotajam sodam. Papildus tika minēts, ka jebkurā nesamaksāšanas gadījumā gala lēmums tiek nodots tiesu izpildītājam. Vēl atbildēs tika norādīts, ka, likvidējot minimālo mēnešalgu robežu, prokuroru priekšraksti par sodu tiktu piemēroti nedaudz biežāk. Daļa prokuroru arī minēja konkrētu sliekšni, līdz kuram varētu paaugstināt minimālo mēnešalgu apmēru. Proti, divi prokurori piedāvāja paaugstināt sliekšni līdz 10 minimālām mēnešalgām, viens prokurors piedāvāja paaugstināt sliekšni līdz 5 minimālām mēnešalgām, taču lielākā daļa prokuroru, kas bija par minimālās mēnešalgas apmēra palielināšanu, nenorādīja konkrētu apmēru, bet vienkārši argumentēja, ka varētu palielināt minimālās mēnešalgas apmēru.

Interesei izraisošs jautājums ir par prokurora priekšraksta par sodu un tā piemērošanas aktualitāti. Latvijas Republikas Ģenerālprokurors savā ziņojumā par 2022 gadā paveikto un 2023. gada darbības prioritātēm (turpmāk – Ziņojums) izteica apgalvojumu, ka “ir būtiski pieaudzis to kriminālprocesu skaits, kas pabeigti prokuratūrā ar prokurora priekšraksta par sodu piemērošanu, tādējādi nodrošinot to, ka vairāk laika tiek veltīts tādu kriminālprocesu uzraudzībai, kriminālvajāšanai un iztiesāšanai, kas objektīvi prasa laikietilpīgāku intelektuālo

ieguldījumu”.⁵⁵ Tāpat arī ir samazinājies tāds tiesai iztiesāšanā nodoto krimināllietu skaits, kā piemēram, par zādzībām nelielā apmērā un transportlīdzekļa vadīšanu alkohola ietekmē, kas ir visbiežāk izdarītie noziedzīgie nodarījumi, bet kriminālprocesa veikšana ir uzskatāma par vienkāršāku.⁵⁶ Taču vispirms ir jāmin Prokuratūras darbības stratēģija 2022.-2027. gadam (turpmāk – Stratēģija), jo prokuratūras darbība 2022. gadā bija vērsta tieši uz Stratēģijas definēto darbības prioritāšu un mērķu īstenošanu. Stratēģijā kopumā ir izvirzītas septiņas prokuratūras darbības prioritātes, kā piemēram, kriminālprocesa īstenošanas kvalitātes nodrošināšana.⁵⁷

Ziņojumā tiek ilustrēts apjoms, cik ir pabeigti kriminālprocesi ar prokurora priekšrakstu par sodu (skat. att. Nr. 2.3.).⁵⁸

2.3. att. Ar prokurora priekšrakstu par sodu pabeigtie kriminālprocesi

No diagrammas redzamā var secināt, ka ir ievērojami paaugstinājies prokuroru priekšraksta par sodu pieņemtais apjoms. Salīdzinot 2022. gadu ar 2020. gadu, 2022. gadā tika pieņemts par 2,4 reizēm jeb par 2770 priekšrakstiem vairāk nekā 2020. gadā. Tas ir ļoti būtisks kāpinājums, kas pierāda Latvijas apņēmību atvieglot tiesu darbu, it īpaši ar vienkāršām krimināllietām, kuras tiesai nebūtu efektīvi un lietderīgi izskatīt.

⁵⁵ Latvijas Republikas Ģenerālprokurora ziņojums par 2022. gadā paveikto un 2023. gada darbības prioritātēm. Pieejams: https://prokuratūra.lv/media/Normativie_akti/generalprokurora_zinojums_2022_01_03.pdf [aplūkots 27.03.2023.].

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Prokuratūras darbības stratēģija 2022.-2027. gadam. Pieejama: https://www.prokuratūra.lv/media/Normativie_akti/Grozijumi_Prokuraturas_darbibas_strategija_2022_20.pdf [aplūkots 30.03.2023.].

⁵⁸ Latvijas Republikas Ģenerālprokurora ziņojums par 2022. gadā paveikto un 2023. gada darbības prioritātēm. Pieejams: https://prokuratūra.lv/media/Normativie_akti/generalprokurora_zinojums_2022_01_03.pdf [aplūkots 27.03.2023.].

Tāpat arī tiek ilustrēts ar prokurora priekšrakstu par sodu pabeigto kriminālprocesu procentuāla attiecība pret kopā pabeigtajiem kriminālprocesiem (skat. att. Nr. 2.4.).⁵⁹

2.4. att. Ar prokurora priekšrakstu par sodu pabeigto kriminālprocesu procentuālā attiecība pret kopā pabeigtajiem kriminālprocesiem

Autors secina, ka 2022. gadā jau gandrīz puse no visiem pabeigtajiem kriminālprocesiem tika pabeigti ar prokurora priekšrakstiem par sodu. Ja Latvija spēs pārsniegt 50% līniju 2023. gadā, tad tas būs liels un nozīmīgs sasniegums Latvijas tiesu varas sistēmai. Autors ir pārliecināts, ka, ņemot vērā novērojamās tendences un liela uzsvara likšanu uz kriminālprocesa vienkāršošanu, Latvija, visticamāk, spēs pārsniegt 50% robežu šajā jautājumā.

Ziņojumā tiek pareizi uzsvērts, ka ieguvums kriminālprocesu pabeigšanai pirmstiesas procesā (konkrētāk, prokuratūrā) ir acīmredzams. Pirmkārt, prokuratūras un tiesas resursi, tostarp finansiālie un cilvēkresursi, tiek būtiski ietaupīti un, otrkārt, prokuratūras un tiesas amatpersonas, kuras ir pilnvarotas kriminālprocesā, var vairāk laika veltīt konkrētu kriminālprocesu uzraudzībai, kriminālvajāšanai un lietu iztiesāšanai, kurām ir nepieciešams profesionāls un laiktietilpīgs intelektuālais ieguldījums, lai veiktu noteiktas procesuālās darbības. Tā kā praksē ir pierādījies, ka tiesā iztiesāšanā parasti visilgāk izskata lietas ar pierādījumu pārbaudi, tad kriminālprocesa pabeigšana prokuratūrā dod iespēju tiesās daudz vairāk laika veltīt tieši šādu laiktietilpīgu krimināllietu iztiesāšanai.⁶⁰ Autors vēlas papildināt, ka vēl viens būtisks ieguvums, pabeidzot kriminālprocesu pirmstiesas procesā, ir procesā iesaistīto personu interešu ievērošana. Proti, gan personām, kurām ir tiesības uz aizstāvību, gan cietušajām personām pārsvarā ir vēlme, lai viss process beigtos pēc iespējas ātrāk, lai lieki

⁵⁹ Latvijas Republikas Ģenerālprokurora ziņojums par 2022. gadā paveikto un 2023. gada darbības prioritātēm. Pieejams: https://prokuratūra.lv/media/Normativie_akti/generalprokurora_zinojums_2022_01_03.pdf [aplūkots 27.03.2023.].

⁶⁰ Ibid.

netiktu tērēta nauda, laiks un citi resursi. Tādā veidā arī tiek ievērotas personu tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā.

Ģenerālprokuratūra uzskatīja par nepieciešamu ārpus kārtas veikt prokuroru pieņemto priekšrakstu par sodu kvalitātes izvērtēšanu sakarā ar straujo prokurora priekšraksta par sodu piemērošanas pieaugumu. Šāda izvērtēšana tika pamatota ar faktu, ka prokurora priekšraksts par sodu saskaņā ar KL ir pielīdzināms spriedumam, tādēļ ir būtiski nodrošināt un pārbaudīt, ka prokuroru priekšrakstu par sodu piemēro likumīgi un pamatoti. Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta prokurori izvērtēja četru rajona līmeņa prokuratūras struktūrvienību prokuroru 2021. gada decembrī pieņemtus priekšrakstus par sodu, lai novērtētu to kvalitāti. Turklāt 2022. gada oktobrī un novembrī tika veikta ārpuskārtas pārbaude, kurā nodaļas prokurori novērtēja Daudznozaru specializētās prokuratūras prokuroru 2022. gada I ceturksnī pieņemtus prokurora priekšrakstus par sodu. Abās pārbaudēs tika rūpīgi izvērtēti 270 kriminālprocesa materiāli, kā arī novērtēta 270 prokuroru izstrādāto priekšrakstu par sodu kvalitāte un saskaņotība ar KPL un KL normām. Pārbaudes ietvaros izvērtēja vairākus aspektus, ne tikai priekšraksta par sodu atbilstību KPL 420. pantam, tostarp: vai noziedzīgais nodarījums apsūdzībā ir pareizi kvalificēts, ņemot vērā konkrētās lietas faktiskos apstākļus; vai pieņemtais sods atbilst noziedzīgā nodarījuma raksturam, veiktajam kaitējumam, vainīgā personībai un sekmē KL 35. panta otrajā daļā paredzētā soda mērķa realizēšanu u.c. aspektus.⁶¹

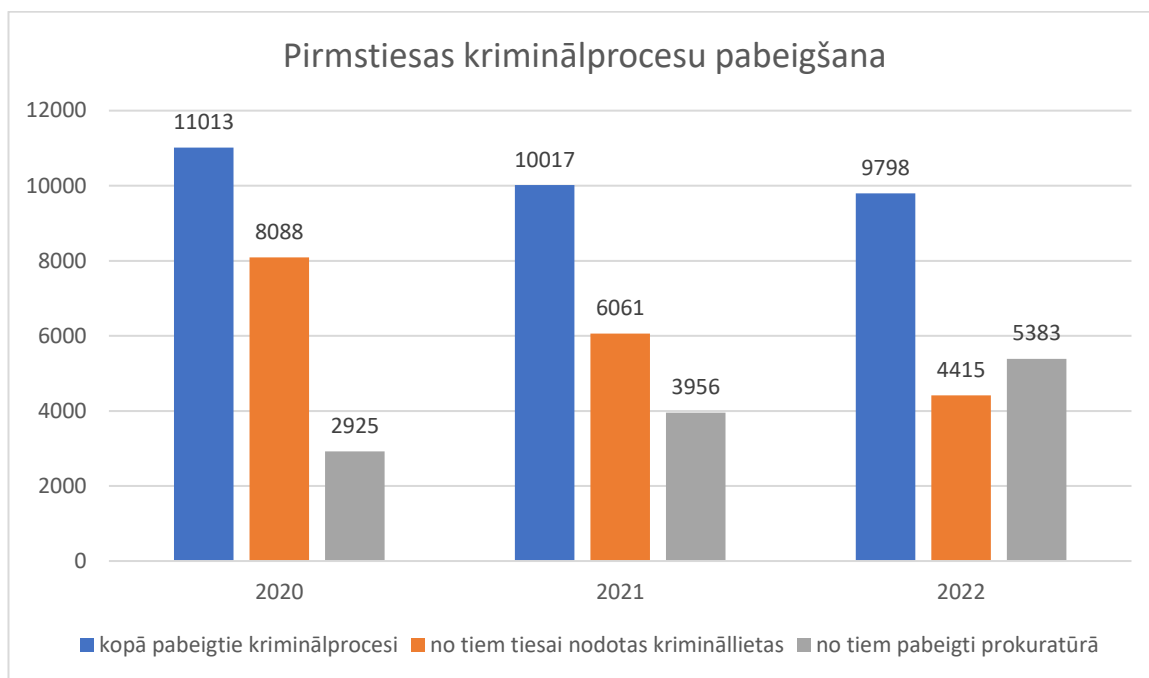
Tika secināts, ka lielākā daļa prokuroru priekšraksti par sodu atbilst KPL 35. nodaļā norādītajām prasībām, tajos iekļautā informācija atspoguļota korekti un pietiekamā apjomā, arī ietvertā argumentācija tika atzīta par juridiski precīzu. Savukārt jebkādi trūkumi vai nepilnības, kas tika konstatētas, bija individuāli izrunātas ar konkrēto prokuroru, kurš tās pieļāva, par to informējot arī attiecīgās struktūrvienības virsprokuroru, uzdodot labot konstatētās kļūdas, novērst trūkumus un nepilnības, kā arī veikt pārrunas ar savas vadītās struktūrvienības prokuroriem. Krimināltiesiskais departaments turpinās veltīt uzmanību prokuroru priekšrakstu par sodu likumībai un pamatotībai arī 2023. gadā.⁶² Autors uzskata, ka šādām pārbaudēm noteikti jābūt katru gadu, lai nodrošinātu konsekvenci un tiesisko noteiktību prokuroru darbā. Veicot ikgadējas pārbaudes, prokurori spētu aizvien labāk izprast savas pieļautās kļūdas un vairs tās neatkārtot, kā rezultātā samazinātos pieļautie trūkumi un nenoteiktības prokuroru pieņemtajos priekšrakstos par sodu.

2021. gadā prokuratūrā tika izstrādātas vadlīnijas par atsevišķiem noziedzīgiem nodarījumiem veikto kriminālprocesa pabeigšanai vienkāršotā veidā. 2022. gads bija pirmais

⁶¹ Latvijas Republikas Ģenerālprokurora ziņojums par 2022. gadā paveikto un 2023. gada darbības prioritātēm. Pieejams: https://prokuratūra.lv/media/Normativie_akti/generalprokurora_zinojums_2022_01_03.pdf [aplūkots 27.03.2023.].

⁶² Ibid.

kalendārais gads, kad minētās vadlīnijas tika piemērotas praksē visa gada garumā. Ziņojumā tiek ilustrēts, ka izstrādātas vadlīnijas sekmīgi tika piemērotas praksē (skat. att. Nr. 2.5.).⁶³

2.5. att. Pirmstiesas kriminālprocesu pabeigšana

Iepazīstoties ar diagrammas datiem, var secināt, ka 2022. gads ir pirmais gads, kad kriminālprocesi vairāk tika pabeigti prokuratūrā nekā tiesā. Tas ir pozitīvs rādītājs, jo tas liecina par valsts nostāju paātrināt krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu jau pirmstiesas procesā, tādējādi atslogojot tiesas darbu un resursus.

Var arī secināt, ka prokurori ir aktīvi izmantojuši KPL noteiktās pilnvaras pabeigt kriminālprocesu prokuratūrā. 2022. gadā prokurori priekšrakstu par sodu piemērojuši 4892 personām, tajā skaitā 140 nepilngadīgām personām. 3663 gadījumos ar prokurora priekšrakstu par sodu piemērots sabiedriskais darbs, 669 gadījumos jeb 14% - naudas sods. 2022. gadā prokurori 1330 gadījumos kopā ar pamatsodu piemērojuši arī papildsodu – tiesību ierobežošanu.⁶⁴

Tiesu apgabalu prokuratūru virsprokurori norāda, ka amatā augstāku prokuroru slodzi pamatā veido sūdzību izskatīšana, kā arī kriminālprocesu, kuros persona apsūdzēta smaga nozieguma, par kuru paredzēts brīvības atņemšanas sods līdz pieciem gadiem, izvērtēšana pirms piekrišanas došanas to pabeigšanai ar prokurora priekšrakstu par sodu.⁶⁵ Bakalaura darba veiktās aptaujas ietvaros vairāki prokurori norādīja, ka prokurora priekšraksta par soda piemērošanai vajadzētu būt pēc iespējas vienkāršākai, bez amatā augstāka prokurora

⁶³ Latvijas Republikas Ģenerālprokurora ziņojums par 2022. gadā paveikto un 2023. gada darbības prioritātēm. Pieejams: https://prokuratūra.lv/media/Normativie_akti/generalprokurora_zinojums_2022_01_03.pdf [aplūkots 27.03.2023.].

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Ibid.

piekrišanas lūgšanas atsevišķos gadījumos. Autors, iepazīstoties ar aptaujā norādītajām atbildēm, daļēji piekrīt dažu prokuroru paustajām nostājām. No vienas puses KPL 420. panta pirmās daļas pēdējā teikuma izņemšana palielinātu prokurora pilnvaras piemērot priekšrakstus par sodu, tādējādi uzlabojot kriminālprocesa lietu efektīvu un ātru izskatīšanu, kā arī vēl vairāk atvieglojot tiesu slodzi. Taču no otras puses var argumentēt, ka šāds regulējums sniegtu pārāk plašas prokurora pilnvaras un pārāk mazu tiesiskuma kontroli. Tas, iespējams, varētu novest pie nekvalitatīviem priekšrakstiem par sodu, kā arī varētu palielināties atcelto priekšrakstu par sodu skaits tā iemesla dēļ, ka būtu konstatēti būtiski likuma pārkāpumi, trūkumi un kļūdas. Pēc autora domām, pagaidām labākais solis būtu KPL 420. panta pirmās daļas pēdējo teikumu atstāt negrozītu, jo pašlaik nevar gūt pārliecību, ka atceļot amatā augstāka prokurora piekrišanu tiktu iegūts ilgtermiņā labāks, efektīvāks un taisnīgāks rezultāts.

Ziņojumā uzsvērts amatā augstāko prokuroru funkciju nozīmīgums, proti, amatā augstāku prokuroru iesaiste amatā zemāku prokuroru kvalitatīvā profesionālās darbības nodrošināšanā ir diezgan ievērojama. No tā var secināt, ka amatā augstāko prokuroru praktiskā loma sniedz būtisku pievienoto vērtību. Piemēram, 2022. gadā Vidzemes tiesas apgabala prokuratūras septiņi amatā augstāka līmeņa prokurori deva savu piekrišanu 50 kriminālprocesu pabeigšanai ar prokurora priekšrakstu par sodu vai izbeigšanu, nosacīti atbrīvojot no kriminālatbildības.⁶⁶ Arī šī secinājuma dēļ autors uzskata, ka nebūtu nepieciešams izņemt KPL 420. panta pirmās daļas pēdējo teikumu, jo amatā augstāka prokurora iesaiste un sadarbība ar amatā zemākiem prokuroriem spēj vislabāk sasniegt taisnīgu un likumīgu rezultātu.

Iepriekš autors norādīja, ka ar katru gadu palielinās prokuratūrā pabeigto kriminālprocesa skaits, it īpaši uzsverot 2022. gada sasniegumu, kad pirmo reizi kriminālprocesi vairāk tika pabeigti prokuratūrā nekā tiesā. Sevišķi jāizceļ Zemgales tiesas apgabala paveiktais 2022. gadā. Šajā gadā prokuroru sniegums vienkāršoto kriminālprocesa pabeigšanas veidu piemērošanā, nevirzot krimināllietas iztiesāšanai tiesā, ir pozitīvi vērtējams, jo 2022. gadā tika ievērojami pieaudzis to kriminālprocesa skaits, kuri pabeigti ar prokurora priekšrakstu par sodu. Ziņojumā minēts, ka Rietumzemgales prokuratūrā 45,02% un Austrumzemgales prokuratūrā 57,75% no visiem pabeigtajiem kriminālprocesiņiem tika pabeigti ar prokurora priekšrakstu par sodu, kas ir visaugstākais rādītājs vēsturē. Šī informācija liecina, ka Zemgales tiesas apgabala prokuratūras un tās teritorijā ietilpstošo rajona līmeņa prokuratūru prokurori 2022. gadā veiksmīgi pielāgojās prioritātēm, kā to apliecina sasniegtie darba rezultāti.⁶⁷

⁶⁶ Latvijas Republikas Ģenerālprokurora ziņojums par 2022. gadā paveikto un 2023. gada darbības prioritātēm. Pieejams: https://prokuratūra.lv/media/Normativie_akti/generalprokurora_zinojums_2022_01_03.pdf [aplūkots 30.03.2023.].

⁶⁷ Ibid.

Autors vēlas akcentēt prokurora priekšraksta par sodu atcelšanas aktualitāti. 2022. gadā tika sagatavoti 8 projekti par spēkā esoša prokurora priekšraksta par soda atcelšanu KPL 671.¹ panta trešās daļas kārtībā. Projektos minēti vairāki atcelšanas iemesli, piemēram: 1) vienā kriminālprocesā personai piemērots sabiedriskais darbs uz 300 stundām, kas pārsniedz KL 40. panta otrajā daļā noteikto maksimālo šī soda veida ilgumu; 2) vienā kriminālprocesā kļūdaini piemērots KL 52. panta pirmās daļas 2. punkts un soda termiņā personai, kura aizturēšanā atradusies nepilnas 29 stundas, tika ieskaitītas tikai 8 sabiedriskā darba stundas, nevis 16; 3) vienā kriminālprocesā atklāti jauni apstākļi, kas prokuroram nebija zināmi pieņemot priekšrakstu par sodu, un kas norāda, ka persona nav izdarījusi noziedzīgu nodarījumu.⁶⁸ No minētajiem datiem var secināt, ka prokurora priekšrakstu par sodu atcelšana ir reta un īpatnēja procedūra, ar kuru saskāries ne katrs prokurors.

Bakalaura darba veiktās aptaujas ietvaros tika uzdoti jautājumi, kas ir saistīti ar prokurora priekšrakstu par sodu atcelšanas tēmu. Proti, autors aptaujā uzdeva jautājumu “Vai prokurora priekšraksti par sodu tiek bieži atcelti?” Aptaujas dati liecina, ka prokurora priekšrakstu par sodu atcelšana ir reta parādība. Viens no prokuroriem norādīja, ka 6 gadu laikā bija viena pārsūdzība par soda bardzību, kur priekšraksts tika atcelts sakarā ar to, ka tika noteikts pārāk mīksts sods. Cits prokurors minēja, ka tiek atcelti 1% no 100 priekšrakstiem par sodu, vēl cits prokurors norādīja, ka tiek atcelti apmēram 5% prokuroru priekšraksti par sodu. Kopumā var secināt no prokuroru sniegtajām atbildēm, ka prokurora priekšraksti par sodu netiek bieži atcelti.

Vēl aptaujā tika uzdots: “Kādi ir galvenie iemesli prokurora priekšraksta par sodu atcelšanai?” Atbildēs vairāki prokurori norādīja, ka galvenie iemesli prokurora priekšraksta par soda atcelšanai ir konstatēto KPL vai KL pārkāpumu dēļ. Divi prokurori atsaucās uz KL 50. pantu, proti, ir bijuši gadījumi, kad tika piemērota KL 50. panta piektā daļa, kas ir tikai tiesas kompetencē. Daži prokurori argumentēja, ka prokurora priekšraksti par sodu tiek atcelti nesamērīga soda mīkstuma dēļ. Tomēr kopumā visvairāk atbildēs norādīts, ka prokurora priekšraksti par sodu tiek visbiežāk atcelti KPL un KL normu konstatēto būtisko pārkāpumu dēļ.

Analizējot prokurora priekšraksta par sodu piemērošanas aktualitāti var izvirzīt secinājumu, ka Latvijā aizvien vairāk tiek likts uzsvars uz priekšrakstu par sodu būtiskumu un nozīmi. Statistika liecina, ka vienkāršotie kriminālprocesu veidi, it īpaši prokuroru priekšraksti par sodu, ir efektīvi un ātri kriminālprocesu pabeigšanas līdzekļi. Ņemot vērā prokuroru

⁶⁸ Latvijas Republikas Ģenerālprokurora ziņojums par 2022. gadā paveikto un 2023. gada darbības prioritātēm. Pieejams: https://prokuratūra.lv/media/Normativie_akti/generalprokurora_zinojums_2022_01_03.pdf [aplūkots 30.03.2023.].

priekšrakstu par sodu piemērošanas augošu aktualitāti, autors uzskata, ka tendence nākošajos gados piemērot priekšrakstus par sodu kriminālprocesu pabeigšanai tikai augs, jo Latvijas tiesiskajā sistēmā prokuroru priekšraksti par sodu ir pierādījuši savu vērtību. Patiesi var piekrist Ziņojumā ietvertajam, ka lielākā daļā gadījumu, kur tas ir lietderīgi un pamatoti, krimināltiesisko attiecību taisnīgs noregulējums tiek panākts prokuratūrā, tādējādi ietaupot gan tiesas, gan pašas prokuratūras resursus iztiesāšanas laikā. Līdz ar to var secināt, ka Latvija tiek sekmīgi galā ar vienu no svarīgākajiem kriminālprocesuālajiem uzdevumiem – pēc iespējas ātrāka, ekonomiskāka un efektīvāka kriminālprocesa pabeigšana.

2.2. Prokurora priekšraksta par sodu saturs

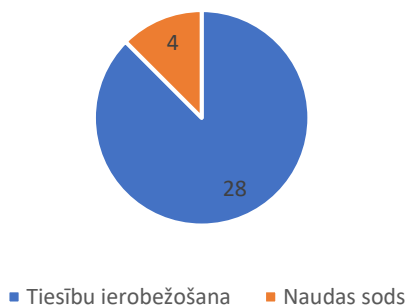
Kā jau tika minēts darba 1.2. apakšnodaļā par prokurora priekšraksta par sodu vēsturisko attīstību, priekšraksta par sodu saturs ir ticis laika gaitā būtiski grozīts, tagad KPL 421. pantā paredzot plašu un izvērstu regulējumu par prokurora priekšraksta par sodu saturu. Lai labāk izprastu prokurora priekšrakstā par sodu ietverto informāciju, šīs apakšnodaļas ietvaros tiks padziļināti analizēti prokurora priekšraksta par sodu saturs.

Vispirms jāmin KPL 421. panta otrā daļa, sakarā ar kuru prokurors priekšrakstā par sodu apsūdzētajai personai var piemērot sabiedrisko darbu, naudas sodu vai probācijas uzraudzību, kā arī papildsodus – sabiedrisko darbu, naudas sodu vai tiesību ierobežošanu – saskaņā ar KL noteikto. Aptaujas ietvaros tika uzdoti jautājumi saistībā ar šo aspektu, proti, “Kāds pamatsoda veids tiek visbiežāk personai noteikts, piemērojot prokurora priekšrakstu par sodu?” un “Kāds papildsoda veids tiek visbiežāk personai noteikts, piemērojot prokurora priekšrakstu par sodu?”. Zemāk attēlotajās diagrammās ir ietvertas uz abiem jautājumiem sniegtās atbildes (skat. att. Nr. 2.6. un 2.7.).

2.6. att. Kāds pamatsoda veids tiek visbiežāk personai noteikts, piemērojot prokurora priekšrakstu par sodu

Kāds papildsoda veids tiek visbiežāk personai noteikts, piemērojot prokurora priekšrakstu par sodu?

2.7. att. Kāds papildsoda veids tiek visbiežāk personai noteikts, piemērojot prokurora priekšrakstu par sodu

Analizējot 2.6. diagrammas datus, var secināt, ka neviens prokurors nav norādījis probācijas uzraudzību kā visbiežāk piemēroto pamatsoda veidu, piemērojot prokurora priekšrakstu par sodu. Autors uzskata, ka tas ir izskaidrojams ar pārējo pamatsodu veidu (it īpaši sabiedriskā darba) labāku un efektīvāku soda mērķa sasniegšanu. Sabiedriskais darbs ir visbiežāk piemērojamais pamatsoda veids, piemērojot prokurora priekšrakstu par sodu, jo tas ir samērīgs un atbilstošs soda veids izdarītajam noziedzīgajam nodarījumam. Tieši vislabāk ar sabiedriskā darba palīdzību persona tiek gan sodīta par izdarīto noziedzīgo nodarījumu, gan arī resocializēta; papildus tiek panākts, ka personas pildītu un ievērotu likumus, un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas. Lai arī iepriekš minētā soda mērķa komponentes var tikt sasniegtas arī ar citiem soda veidiem, piemēram, ar naudas sodu, sabiedriskajam darbam ir cēls un vērtīgs pamatmērķis – veicināt likumpārkāpējos sabiedrības interesēm atbilstošas vērtību sistēmas veidošanos un nostiprināšanos.⁶⁹ Piemērojot sabiedrisko darbu, tiek padziļināti izvērtēti potenciālie darba devēji. Probācijas klienti tiek nodarbināti tādās darba vietās, kas ir atbilstošas viņu profesijai, izglītībai un prasmēm. Paveikto darbu loks ir izvērstis un daudzpusīgs, tāpēc darba devēji ir pretimnākoši un ieinteresēti nodarbināt probācijas klientus atbilstoši viņu iemaņām, prasmēm un zināšanām.⁷⁰

Savukārt pēc 2.7. diagrammas izriet, ka tiesību ierobežošana ir visbiežāk personai noteiktais papildsoda veids, piemērojot prokurora priekšrakstu par sodu. KL Sevišķās daļas pantos minēti obligāti piemērojamie tiesību ierobežošanas sodi, piemēram, tiesību atņemšana noteiktu amatu ieņemšanai (KL 92., 295., 309. u.c. panti), tiesību atņemšana noteiktai

⁶⁹ Kvalitatīvais pētījums sabiedriskā darba mērķa grupā. Rezultātu pārskats. Pieejams: https://www.vpd.gov.lv/lv/sabiedriska-darba-merka-grupa-rezultatu-parskats/1174498813_sabiedriskie_20atskaite.pdf/1174498813_sabiedriskie_20atskaite.pdf [aplūkots 06.04.2023.].

⁷⁰ Sabiedriskais darbs. Pieejams: <https://www.vpd.gov.lv/lv/sabiedriskais-darbs> [aplūkots 06.04.2023.].

nodarbošanās vai amata ieņemšanai (KL 94., 238., 239. u.c. panti), tiesību atņemšana praktizēt ārstniecību (KL 135., 139. pants) un transportlīdzekļa vadīšanas tiesību atņemšana (KL 260., 262., 262.1, 263. pants).⁷¹ Jau 2.2. diagrammā tika ilustrēts, ka prokurora priekšrakstus par sodu bieži piemēro par transportlīdzekļa vadīšanu alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošo vielu ietekmē (KL 262. pants). Tā kā šī panta sankcijās ir norādīta obligāta prasība atņemt transportlīdzekļa vadīšanas tiesības uz noteiktu laiku, tad saprotami, ka tiesību ierobežošana ir visbiežāk personai noteiktais papildsoda veids, piemērojot prokurora priekšrakstu par sodu.

Autors vēlējās uzzināt prokuroru viedokli par soda veida – brīvības atņemšana – iekļaušanu prokuroru pilnvarās, piemērojot priekšrakstu par sodu. Aptaujas ietvaros tika uzdots sekojošs jautājums: “Vai, Jūsprāt, prokuroriem būtu jādod tiesības pret apsūdzēto personu piemērot arī brīvības atņemšanu kā vienu no sodu veidiem? Lūdzu, pamatojiet atbildi!” Lielākoties atbildēs tika argumentēts, ka prokuroriem nevajadzētu dot tiesības pret apsūdzēto personu piemērot arī brīvības atņemšanu kā vienu no sodu veidiem. Tas tiek pamatots ar argumentiem, ka tikai tiesas kompetencē vajadzētu atstāt jautājumu par brīvības atņemšanas sodu, jo tas ir smagākais, bargākais un visvairāk personas tiesību ierobežojošais soda veids. Tostarp tiek norādīts, ka prokuratūra jau ir būtiski samazinājusi uz tiesu nododamu lietu skaitu; atļaujot prokuroru priekšrakstos par sodu piemērot brīvības atņemšanas sodu tiktu ievērojami noslogots prokuratūras darbs. Papildus vairāki prokurori akcentēja vienošanās procedūras nozīmīgumu – ja apsūdzētā persona piekrīt brīvības atņemšanas sodam, tad vispareizākais un vienkāršākais veids ir vienošanās noslēgšana, ko pēc tam vēl papildus pārbauda un apstiprina tiesa.

Toties 10 prokurori uzsvēra, ka varētu prokuroriem dot tiesības pret apsūdzēto personu piemērot brīvības atņemšanu kā vienu no sodu veidiem. Kā pamatojums tika minēts tiesas noslodzes samazināšana un kopējā kriminālprocesa ilguma samazināšana. Daži prokurori norādīja, ja persona piekrīt brīvības atņemšanas sodam, tad nevajadzētu lieki noslogot tiesu, sūtot lietu vienošanās procesā vai vispārējā kārtībā, bet gan varētu pabeigt lietu prokuratūrā ar priekšrakstu par sodu, nosūtot to izpildei VPD. Citi prokurori pamatoja, ka dažiem apsūdzētajiem tiesas process var būt apgrūtināošs, proti, var rasties lieki tēriņi. Autors vēlas uzsvērt, ka vairāki prokurori, kas atbalstīja ideju par prokuroru tiesībām piemērot brīvības atņemšanu kā vienu no sodu veidiem, norādīja, ka prokuroriem būtu jādod tiesības piemērot tikai īslaicīgo brīvības atņemšanu - tas būtu pietiekošs un samērīgs risinājums, jo prokuroriem netiktu dotas pārāk plašas pilnvaras, piemērojot prokurora priekšrakstu par sodu, un tajā pašā

⁷¹ Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII² nodaļa). Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2021, 193. lpp.

laikā arī tiesa nezaudētu savas pilnvaras un kompetenci izskatīt tiesā lietas, kurās pret apsūdzēto vēlas piemērot brīvības atņemšanas sodu.

Autors nav guvis pārlicību, ka vajadzētu sniegt tiesības prokuroriem pret apsūdzēto piemērot arī brīvības atņemšanu kā vienu no sodu veidiem, sastādot prokurora priekšrakstu par sodu. Brīvības atņemšanas sods uzliek vislielāko personas pamattiesību ierobežojumu. Var rasties problemātika saistībā ar līdzsvara un kontroles jautājumiem, proti, par soda pamatotību un samērīgumu. Lai neīstenotos pilnvaru ļaunprātīga izmantošana vai nepamatotu ierobežojumu piemērošana, ir svarīgi nodrošināt pienācīgu tiesisko kontroli un līdzsvaru, kas ir sekmējams iztiesāšanas procesā.

KPL 421. panta trešā daļa ietver informāciju, kas jānorāda prokurora priekšraksta par sodu ievaddaļā. Ir jānorāda: priekšraksta par sodu pieņemšanas vieta un laiks; prokuratūras struktūrvienība un prokurors, kas piemēro priekšrakstu par sodu un; kriminālprocesa numurs. Saskaņā ar lēmuma nosacījumiem ir paredzēts noteikt ievaddaļas saturu, nevis to uzskatīt par spriedumu. Tajā pašā laikā lēmuma aprakstošajā daļā tiek norādīti apsūdzētā identificējošie dati, kā arī atsauce uz attiecīgo Krimināllikuma pantu, daļu un punktu, pēc kura persona ir apsūdzēta.⁷² KPL 421. panta ceturtā daļa uzskaita informāciju, kas ir jānorāda priekšraksta par sodu aprakstošajā daļā un motīvu daļā, tas ir: 1) ziņas par apsūdzētā personību; 2) kad un par kādu noziedzīgu nodarījumu celta un izsniegta apsūdzība; 3) īsu apsūdzības izklāstu; 4) apsūdzētā attieksmi pret apsūdzību; 5) pieteikto kaitējuma kompensāciju; 6) piemēroto drošības līdzekli un aizturēšanā pavadīto laiku; 7) apsūdzētā atbildību pastiprinošos un mīkstinājošos apstākļus; 8) priekšraksta par sodu piemērošanas iemeslu un pamatu. Pēc KPL 421. panta piektās daļas priekšraksta par sodu rezolutīvajā daļā norāda prokurora lēmumu par: 1) piemēroto sodu; 2) drošības līdzekļa atcelšanu; 3) apsūdzētajam piemēroto ar brīvības atņemšanu saistīto drošības līdzekļu termiņu ieskaitīšanu soda termiņā; 4) kaitējuma kompensāciju, nosakot termiņu tās labprātīgai atlīdzināšanai – 30 dienas no priekšraksta par sodu spēkā stāšanās dienas -, un pienākumu iesniegt prokuroram dokumentus par kaitējuma kompensācijas atlīdzināšanu; 5) noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmeta, ar noziedzīgo nodarījumu saistītās mantas un noziedzīgi iegūtās mantas konfiskāciju vai piedziņu, kā arī rīcību ar lietiskajiem pierādījumiem, arestēto mantu, dokumentiem, ar noziedzīgu nodarījumu saistīto mantu, citiem procesa laikā izņemtajiem priekšmetiem un vērtībām. 6) procesuālo izdevumu atlīdzību, nosakot termiņu tās labprātīgai atlīdzināšanai – 30 dienas no priekšraksta par sodu spēkā stāšanās dienas; 7) citu ar prokurora priekšrakstu par sodu saistīto jautājumu

⁷² Likumprojekta “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” papildinātā anotācija. Pieejama: <https://likumi.lv/ta/id/336542-grozijumi-kriminalprocesa-likuma> [aplūkots 24.03.2023.].

izlemšanu, ja tas nepieciešams; 8) informāciju par soda izpildes iestādi un ierašanās termiņu; 9) priekšraksta par sodu pārsūdzēšanas kārtību.

No KPL 421. panta sestās daļas izriet, ka prokurors priekšrakstā par sodu KPL noteiktajos gadījumos pieņem lēmumu arī par materiālu nosūtīšanu tiesai izlemšanai šā likuma 59. nodaļā noteiktajā kārtībā. KPL 59. nodaļa nosaka procesuālo kārtību par noziedzīgi iegūtu mantu. Proti, KPL 626. panta pirmā daļa nosaka, ka prokuroram ir tiesības pirmstiesas kriminālprocesā radušos mantisko jautājumu savlaicīgas atrisināšanas un procesa ekonomijas interesēs izdalīt no krimināllietas materiālus par noziedzīgi iegūtu mantu un uzsākt procesu, ja pastāv šādi nosacījumi: 1) pierādījumu kopums dod pamatu uzskatīt, ka manta, kura izņemta vai kurai uzlikt arests, ir noziedzīgi iegūta vai saistīta ar noziedzīgu nodarījumu; 2) objektīvu iemeslu dēļ krimināllietas nodošana tiesai tuvākajā laikā (saprātīgā laika periodā) nav iespējama vai tas var radīt būtiskus neattaisnotus izdevumus. KPL 421. panta sestā daļa tika ieviesta, jo šāda kārtība bija jau noteikta un nostiprināta KPL 392.¹ panta devītajā daļā, tādējādi tā bija ietverama arī KPL 421. pantā.⁷³

Kā pēdējā KPL 421. panta daļa ir minama septītā, kura nosaka, ka apsūdzētais prokurora priekšrakstu par sodu var pārsūdzēt tikai par pieļautu KL pārkāpumu vai būtisku KPL pārkāpumu. Līdz ar to tiek nostiprināts KPL 422. panta pirmajā daļā noteiktais, ka piemērojot priekšrakstu par sodu, persona piekrīt noziedzīga nodarījuma kvalifikācijai un apņemas izpildīt priekšrakstā noteikto sodu un piekrišanu nevar atsaukt.⁷⁴

Apskatot plašāk “būtiskā pārkāpuma” jēdzienu, autors vēlas minēt Senāta Krimināllietu departamenta lēmumu SKK-325/2019. Šajā lietā prokurore kasācijas protestā argumentēja, ka apelācijas instances tiesa nav ievērojusi KPL 127.-130. panta prasības un pieļāvusi KPL 511. un 512. panta pārkāpumu, kas atzīstams par KPL būtisku pārkāpumu 575. panta trešās daļas izpratnē. Senāts atzina, ka apelācijas instances tiesa, izskatot lietu, minēto procesuālo tiesību normu prasības nebija ievērojusi, tas ir, Senāts atzina, ka apelācijas instances tiesas pieļautie likuma pārkāpumi atzīstami par KPL būtisku pārkāpumu 575. panta trešās daļas izpratnē, kura dēļ apelācijas instances tiesas spriedums atceļams, un lieta nosūtāma jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā.⁷⁵ Lai arī KPL 575. pants atrodas KPL 54. nodaļā, kuras nosaukums ir “Lietas izskatīšana kasācijas kārtībā”, pantā ietvertā ideja par būtisko pārkāpumu un tā vērtēšanu var tikt attiecināta arī uz pirmstiesas procesu, jo arī pirmstiesas procesā dažādi KPL

⁷³ Likumprojekta “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” papildinātā anotācija. Pieejama: <https://likumi.lv/ta/id/336542-grozijumi-kriminalprocesa-likuma> [aplūkots 24.03.2023.].

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 07.11.2019. lēmums lietā SKK-325/2019. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/hronologiska-seciba?lawfilter=0&year=2019> [aplūkots 25.03.2023.].

pārkāpumi var tikt atzīti par būtiskiem. Tāpēc var secināt, ka KPL 421. panta septītajā daļā ietvertais būtiskā pārkāpuma jēdziens ir atklātais tiesību jēdziens, kurš ir jāpiepilda ar saturu. Šim jēdzienam nav konkrēta un vispārīga definīcija, kuru varētu pielietot jebkurā kriminālprocesuālā situācijā.

2.3. Apsūdzētā un cietušā tiesības prokurora priekšraksta par sodu gadījumā

Kriminālprocesā būtiska ir atklātība un informācijas nodrošināšana. Tas nozīmē, ka procesā iesaistītajām personām tiek nodrošināta informācija, kas ar kriminālprocesuālu lēmumu vai rīcību var jebkādā veidā viņas ietekmēt. KPL 422. pants paredz apsūdzētā un cietušā tiesības iepazīties ar krimināllietas materiāliem, tostarp ar prokurora pieņemtajiem priekšrakstiem par sodu.

KPL 422. panta pirmā daļa aptver apsūdzētā tiesības iepazīties ar krimināllietas materiāliem. Pēc minētā panta daļas izriet, ka personai, pret kuru pabeidz kriminālprocesu ar prokurora priekšrakstu par sodu, izsniedz šā priekšraksta kopiju un informē par tiesībām iepazīties ar krimināllietas materiāliem, izskaidro kriminālprocesa pabeigšanas sekas. Persona parakstās, ka piekrīt noziedzīga nodarījuma kvalifikācijai un apņemas izpildīt priekšrakstā noteikto sodu. Apsūdzētais savu piekrišanu vai izteikt nekavējoties vai piecu darba dienu laikā no priekšraksta par sodu kopijas saņemšanas dienas. Piekrišanu nevar atsaukt.

Savukārt KPL 422. panta otrā daļa satur cietušā tiesības iepazīties ar krimināllietas materiāliem. Šī panta daļa nosaka, ka procesa virzītājs nosūta cietušajam priekšraksta par sodu kopiju un paziņo par viņa tiesībām iepazīties ar krimināllietas materiāliem. Ja cietušais, kurš neprot valsts valodu un kura pastāvīgā dzīvesvieta ir ārvalstī, ir pieteicis lūgumu saņemt priekšraksta par sodu rakstveida tulkojumu, procesa virzītājs nosūtu cietušajam minētā priekšraksta rakstveida tulkojumu.

Autors veiktās aptaujas ietvaros uzdeva divus jautājumus saistībā ar cietušās personas tiesībām. Proti, tika jautāts: “Vai cietušās personas pārsvarā piekrīt prokurora priekšrakstam par sodu kā kriminālprocesa pabeigšanas veidam?” Pēc aptaujas rezultātiem var konstatēt, ka cietušās personas praktiski vienmēr piekrīt prokurora priekšrakstam par sodu kā kriminālprocesa pabeigšanas veidam. Neviens prokurors nenorādīja pretējo, tikai viens prokurors minēja, ka viņa pieņemtos priekšrakstus par sodu pārsūdz 1% jeb 1 no 100 gadījumos. Kā otru jautājumu autors uzdeva: “Vai cietušās personas pārsvarā piekrīt prokurora priekšrakstā par sodu izvēlētajam sodu veidam? Ja atbilde ir nē, tad kam tieši nepiekrīt?” Arī uz šo jautājumu ir saskatāma prokuroru vienprātība, proti, prokurori atbild, ka cietušās personas pārsvarā piekrīt

prokurora priekšrakstā par sodu izvēlētajam sodu veidam. Viens prokurors norādīja, ka vairāk kā 10 gadu laikā tikai vienu reizi cietušajam bija iebildumi par piespriesto soda veidu un mēru.

Bakalaura darba 1.2. apakšnodaļas ietvaros tika norādīts iemesls, kāpēc no kādreizējās KPL redakcijas (pirms stājās spēkā 03.11.2022. grozījumi) 422. panta otrās daļas tika izslēgts pienākums procesa virzītājam atsevišķi informēt cietušo par tiesībām pārsūdzēt pieņemto prokurora priekšrakstu par sodu 10 dienu laikā pēc paziņojuma saņemšanas dienas. Proti, pārsūdzības kārtība kopš 03.11.2022. gada tiek ietverta pašā priekšrakstā par sodu rezolutīvajā daļā. Tas nozīmē, ka cietušajam atsevišķi vairāk nepaziņo par viņa tiesībām pārsūdzēt pieņemto lēmumu. Pēc autora domām, KPL 422. panta otrās daļas grozīšana šajā jautājumā nav būtiski mainījusi pārsūdzības būtību vai nozīmi. Lai nu kā, arī pēc KPL 339. panta otrās daļas cietušais var pārsūdzēt prokurora priekšrakstu par sodu 10 dienu laikā no paziņojuma saņemšanas dienas. Vienīgais, ko autors uzskata par nepieciešamu, ir prokurora pienākums cietušajam paziņot par viņa tiesībām pārsūdzēt pieņemto lēmumu – ar to vien, ka pārsūdzības kārtība ir ietverta pašā prokurora priekšrakstā par sodu varētu nepietikt, jo cietušās personas labāk izprot savas tiesības, ja tās tiek viņām mutiski izskaidrotas.

Autors secina, ka cietušajām personām pārsvarā nav iebildumi vai sūdzību par prokurora priekšrakstiem par sodu kā kriminālprocesa pabeigšanas veidu. Cietušās personas ir apmierinātas ar noteikto soda veidu un apmēru, kas ir noteikts priekšrakstā par sodu. Cietušajai personai galvenokārt ir divas galvenās intereses – 1) panākt krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu jeb panākt, ka personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, tiek piespriests sods par izdarīto noziedzīgo nodarījumu; 2) saņemt pieteikto kaitējuma kompensāciju. Abas minētās intereses var tikt sasniegtas ar prokurora priekšrakstu par sodu, līdz ar to cietušās personas pārsvarā piekrīt prokurora priekšrakstam par sodu kā kriminālprocesa pabeigšanas veidam.

2.4. Prokurora priekšraksta par sodu neievērošanas sekas

Saistībā ar prokurora priekšraksta par sodu sekām, KPL paredz ļoti īsu regulējumu. Proti, prokurora priekšraksta par sodu sekas regulē KPL 423. panta otrā daļa, kura nosaka, ja persona ir piekritusi priekšrakstam par sodu, taču to nepilda, par soda izpildi atbildīgā institūcija KPL noteiktajā kārtībā ierosina jautājumu par soda aizstāšanu likumā paredzētajā kārtībā.

Vispirms autors apskatīs soda aizstāšanas gadījumus, kad prokurora priekšrakstā par sodu tiek piemērots sods – probācijas uzraudzība. KL 38.¹ panta septītajā daļā noteikts, ja persona, kurai ar prokurora priekšrakstu par sodu noteikta probācijas uzraudzība, bez attaisnojoša iemesla nepilda kriminālsoda izpildi reglamentējošā likumā paredzētos vai soda izpildes iestādes noteiktos pienākumus, tiesa pēc soda izpildes iestādes iesnieguma saņemšanas aizstāj

neizciesto soda laiku, vienu probācijas uzraudzības dienu rēķinot kā vienu brīvības atņemšanas dienu, bet ne ilgāk par: 1) trim mēnešiem, ja probācijas uzraudzība noteikta par kriminālpārkāpumu; 2) trim gadiem, ja probācijas uzraudzība noteikta par mazāk smagu noziegumu; 3) pieciem gadiem, ja probācijas uzraudzība noteikta par smagu vai sevišķi smagu noziegumu. VPD 2021. gada statistiskā informācija ilustrē tiesai nosūtīto iesniegumu īpatsvaru par uzraudzības aizstāšanu ar reālu sodu, atlikušā soda daļas izpildi vai prokuroram nosūtīto iesniegumu par kriminālprocesa atjaunošanu no kopējā VPD klientu skaita, kuriem nodrošināta uzraudzība. Nosūtītais iesniegumu skaits ir 94 jeb 1,60% no visiem aprītē esošajiem probācijas klientiem.⁷⁶ Pēc autora domām šis rādītājs ir zems, kas norāda uz probācijas klientu pienācīgu pienākumu pildīšanu un pretimnākšanu. Papildus autors uzskata, ka ir svarīgi pieminēt VPD 2020. gada statistisko informāciju. Tajā ilustrēts, ka tiesai nosūtītie iesniegumi par uzraudzības aizstāšanu ar reālu sodu, atlikušā soda daļas izpildi vai prokuroram nosūtītie iesniegumi par kriminālprocesa atjaunošanu no kopējā VPD klientu skaita, kuriem nodrošināta uzraudzība, ir 179 jeb 2,80% no visiem aprītē esošo probācijas klientu skaita⁷⁷, kas ir gandrīz divreiz vairāk nekā 2021. gadā. Lai arī VPD vēl nav publicējis 2022. gada statistisko informāciju, autors paredz, ka iepriekšējo gadu novērotā tendence turpināsies un nosūtīto iesniegumu skaits vai nu būs līdzīgs 2021. gada skaitam, vai arī būs vēl mazāks.

Pēc KL 40. panta piektās daļas izriet, ja persona, kurai sabiedriskais darbs noteikts ar prokurora priekšrakstu par sodu, bez attaisnojoša iemesla to nepilda, tiesa pēc soda izpildes iestādes iesnieguma saņemšanas neizciesto sodu aizstāj ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, četras darba stundas rēķinot kā vienu īslaicīgas brīvības atņemšanas dienu, taču ne ilgāk par trim mēnešiem. No VPD 2021. gada statistiskās informācijas var konstatēt, ka tiesai nosūtīto pieprasījumu īpatsvars par sabiedriskā darba aizstāšanu ar citu sodu (īslaicīgu brīvības atņemšanu), ir 10,54%; pārējie 89,46% ir aprītē esošo probācijas klientu skaits, kuri pilda nosacījumus.⁷⁸ 2020. gadā šis rādītājs ir praktiski identisks – tiesai nosūtīto pieprasījumu īpatsvars par sabiedriskā darba aizstāšanu ar citu sodu ir 10,63%.⁷⁹ Latvijas Soduzpildes kodekss⁸⁰, Valsts probācijas dienesta likums⁸¹ un Ministru kabineta 2010. gada 9. februāra noteikumi Nr. 119 “Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests organizē kriminālsoda –

⁷⁶ VPD statistiskā informācija (2021. gads). Pieejams: <https://www.vpd.gov.lv/lv/2021gada-statistikas-raditaji> [aplūkots 26.03.2023.].

⁷⁷ VPD statistiskā informācija (2020. gads). Pieejams: <https://www.vpd.gov.lv/lv/2020gada-statistikas-raditaji> [aplūkots 26.03.2023.].

⁷⁸ VPD statistiskā informācija (2021. gads). Pieejams: <https://www.vpd.gov.lv/lv/2021gada-statistikas-raditaji> [aplūkots 26.03.2023.].

⁷⁹ VPD statistiskā informācija (2020. gads). Pieejams: <https://www.vpd.gov.lv/lv/2020gada-statistikas-raditaji> [aplūkots 26.03.2023.].

⁸⁰ Latvijas Soduzpildes kodekss: LV likums. Pieņemts 23.12.1970. [02.04.2023. red.].

⁸¹ Valsts probācijas dienesta likums: LV likums. Pieņemts 18.12.2003. [02.04.2023. red.].

sabiedriskais darbs – izpildi”⁸² ir normatīvie akti, kas reglamentē sabiedriskā darba izpildi.⁸³ Piemēram, iepriekš minētajā Ministru kabineta noteikumu Nr.119 2. punktā noteikts, ka personas, kurām ar prokurora priekšrakstu par sodu piemērots sabiedriskais darbs (probācijas klients), nodarbina VPD vai valsts vai pašvaldību iestādes, kapitālsabiedrības, aģentūras, biedrības, nodibinājumi un reliģiskās organizācijas, ar kurām VPD ir noslēdzis līgumu par probācijas klientu nodarbināšanu sabiedriskajā darbā.

Savukārt KL 41. panta sestā daļa paredz naudas soda aizstāšanas kārtību. Šī panta daļa nosaka, ka noteiktajā laikā nesamaksāto naudas sodu, ja tas nepārsniedz trīsdesmit minimālo mēnešalgu apmēru, aizstāj ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vienu minimālo mēnešalgu rēķinot kā četras īslaicīgas brīvības atņemšanas dienas, taču ne vairāk par trim mēnešiem; nesamaksāto naudas sodu, ja tas nepārsniedz divsimt minimālo mēnešalgu apmēru, aizstāj ar brīvības atņemšanu, vienu minimālo mēnešalgu rēķinot kā četras brīvības atņemšanas dienas, taču ne vairāk par vienu gadu; nesamaksāto naudas sodu, ja tas pārsniedz divsimt minimālo mēnešalgu apmēru, aizstāj ar brīvības atņemšanu, vienu minimālo mēnešalgu rēķinot kā piecas brīvības atņemšanas dienas, taču ne vairāk par pieciem gadiem.

Aptaujas ietvaros prokuratūrai tika uzdots, vai personas bieži nepilda prokurora priekšrakstu par sodu, kas rezultējas ar soda aizstāšanu pēc KPL 423. panta otrās daļas. Kopumā prokurori atbild, ka personas pārsvarā pilda prokurora priekšrakstu par sodu. 8 prokurori atbildēs minēja konkrētu procentuālu rādītāju, cik daudz personas vidēji nepilda prokurora priekšrakstu par sodu. No šīm 8 prokuroru atbildēm izriet, ka apmēram 10-30% personu nepilda piemēroto prokurora priekšrakstu par sodu, kas rezultējas ar soda aizstāšanu. Neviens prokurors neatbildēja, ka personas bieži nepilda prokurora priekšrakstu par sodu. Salīdzinot ar VPD statistisko informāciju, prokurori ir norādījuši diezgan līdzīgu informāciju, taču dažās atbildēs ir novērojami nedaudz augstāki rādītāji nekā pieejamajā informācijā no VPD. To varētu izskaidrot tas, ka prokurori, rakstot atbildes, ir ņēmuši vērā arī naudas soda aizstāšanas gadījumus, savukārt VPD statistiskajā informācijā par to nav informācijas, jo tas nav VPD kompetencē.

Tāpat arī aptaujā tika uzdots jautājums, vai ir bieži gadījumi, kad apsūdzētās personas neatlīdzina cietušā pieteikto kompensācijas apmēru, ja viņas ir piekritušas pieteiktajam kompensācijas apmēram. 13 prokurori atbildēs argumentēja, ka gadījumi, kad apsūdzētās personas neatlīdzina cietušā pieteikto kompensācijas apmēru, ja viņas ir piekritušas pieteiktajam kompensācijas apmēram, ir bieži. Iemesli šādai rīcībai ir vairāki – kā galvenais

⁸² Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests organizē kriminālsoda – sabiedriskais darbs – izpildi: Ministru kabineta 2010. gada 9. februāra noteikumi nr.119. [02.04.2023. red.].

⁸³ Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII² nodaļa). Trešais papildinātais izdevums. 2021, 180.-181. lpp.

ienesls tiek norādīts personas naudas vai citu iztikas līdzekļu neesamība. Taču ir arī citi iemesli - personai ir citas prioritātes, persona nevēlas maksāt, persona nestrādā. Daži citi prokurori minēja, ka šādi gadījumi ir, taču tie nav bieži. Ja apsūdzētās personas nav veikušas labprātīgu cietušā pieteikto kompensācijas samaksu 30 dienu laikā, tad prokurora priekšraksta par sodu izraksts tiek nosūtīts tiesu izpildītājam piespiedu izpildei, kura kārtību nosaka KPL 634.¹ pants.

Autors secina - lai arī sākotnēji varētu šķist, ka prokurora priekšraksta par sodu institūts ir pilnīgs un pabeigts, pēc aptaujas datiem var secināt, ka pastāv vieta uzlabojumiem. Autoraprāt, gan darbā minētie viņa ieteikumi, gan aptaujā minēto prokuroru ieteikumi var uzlabot prokurora priekšraksta par sodu piemērošanas efektivitāti un kvalitāti.

3. PROKURORA PRIEKŠRAKSTA PAR SODU TIESISKAIS REGULĒJUMS ĀRVALSTĪS

3.1. Nīderlandes tiesiskais regulējums

Nīderlandes tiesiskajā regulējumā vienkāršotajiem procesiem ir būtiska nozīme. Nīderlandē tiek plaši piemēroti tādi vienkāršotie procesi kā vienošanās, lietas izbeigšana pie zināmu nosacījumu izpildes, prokurora priekšraksts par sodu un administratīvais process ar ceļu satiksmi saistītos noziedzīgos nodarījumos.⁸⁴ Prokurora priekšraksta par sodu regulē Nīderlandes *Wetboek van Strafvordering*⁸⁵ (turpmāk – Nīderlandes Kriminālprocesa kodekss). Tas sastāv no sešām grāmatām⁸⁶, kurā katrā ir atsevišķas sadaļas un nodaļas. Atšķirībā no KPL, kurā prokurora priekšrakstu par sodu regulē satura ziņā salīdzinoši neliela nodaļa, Nīderlandes Kriminālprocesa kodeksā prokurora priekšrakstu par sodu regulē otrās grāmatas 4a. sadaļa, kas sastāv astoņām nodaļām.

Salīdzinot ar Latvijas tiesisko regulējumu, Nīderlandē prokurora priekšraksta par sodu tiesiskais regulējums ir detalizētāks, izvērstāks, vieglāk uztverams, brīvāks un liberālāks. Prokuroriem ir plašākas pilnvaras piemērot prokurora priekšrakstu par sodu, jo nav pilnīgi visos gadījumos jāsaņem personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, piekrišana soda piemērošanai, kā tas ir Latvijas gadījumā. Tas savukārt padara priekšraksta par soda piemērošanu efektīvāku un ātrāku. Pēc autora domām, vairāku tiesisko aspektu ietveršana vienā sadaļā vairākās nodaļās ir pārskatāms un viegli uztverams veids, kā persona var iepazīties ar prokurora priekšraksta par sodu regulējumu. Autors arī uzskata, ka Nīderlandes Kriminālprocesa kodekss sekmīgāk un detalizētāk izskaidro apsūdzētā tiesības iebilst pret piemēroto prokurora priekšrakstu par sodu, paredzot arī atsevišķu nodaļu par kārtību, kādā izskata iesniegtos iebildumus par priekšrakstu par sodu tiesā. Latvija šajā jautājumā spētu paņemt pozitīvu piemēru no Nīderlandes tiesiskā regulējuma. Tāpat, kā jau tika minēts iepriekš, Nīderlandes regulējums ir brīvāks, prokuroram paredzot tiesības neuzklausīt apsūdzēto personu visos gadījumos un piemērot pret to priekšrakstu par sodu. Šādā veidā tiek paaugstināta priekšrakstu par sodu efektivitāte un lietas izskatīšanas ātrums. Iespējams, varētu argumentēt, ka, ietverot identisku vai līdzīgu tiesisko kārtību Latvijas tiesību sistēmā, tiktu nodrošināta kriminālprocesa mērķa sasniegšana vēl ātrāk un ekonomiskāk.

⁸⁴ Mazāk smagu noziegumu izmeklēšanas vienkāršošana ar mērķi sabalansēt nozieguma sabiedrisko bīstamību, radīto kaitējumu un izmeklēšanā izlietos resursus. Vadlīnijas. Izdevējs: Valsts Policija, 2015, 119. lpp. Pieejams: https://www.vp.gov.lv/sites/vp/files/policija_msn_lat_20151.pdf [aplūkots 09.04.2023.].

⁸⁵ *Wetboek van Strafvordering* [Nīderlandes Kriminālprocesa kodekss]. Pieejams: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001903/2022-10-01> [aplūkots 09.04.2023.].

⁸⁶ Salīdzinājumam - Nīderlandes Kriminālprocesa kodeksā “grāmatas” ir tas, ko Kriminālprocesa likumā devē par “daļām” (A, B un C daļa).

Autors lielāku uzsvāru vēlas likt uz Nīderlandē 2011. gadā ieviesto ASAP⁸⁷ procedūru. Tā tiek skaidrota kā jauna metode daudzu vienveidīgu noziegumu izmeklēšanai. Šī procedūra paredz izmaiņas darba kārtībā un praksē, taču ne normatīvajā regulējumā. Prokurora priekšraksts par sodu kā tiesiskais instruments ir ASAP procedūras pamats. Procedūras galvenais mērķis ir nodrošināt pēc iespējas ātrāku lietas izskatīšanu. Ātrums ir viens no galvenajiem ASAP procedūras mērķiem – “parasto noziegumu” lietu izskatīšana vēlākais septiņu dienu laikā pēc personas aizturēšanas, bet vēlams daudz īsākā laika posmā (ja iespējams, vienas dienas laikā pēc aizturēšanas).⁸⁸

Īsumā ASAP procedūru varētu izskaidrot sekojoši: prokuratūra lēmumu lietā pieņem septiņu dienu laikā vai agrāk; prokuratūra sadarbojas ar citām iestādēm (piemēram, bērnu aizsardzības padomi, probācijas un cietušo atbalsta dienesti); procedūra paredz mazāku administratīvo slogu, jo lietu dokumentācija ir vienkāršāka un lielāka daļa informācijas tiek nodota mutiski; lai nodrošinātu ASAP procedūru, prokurori strādā kopā ar policiju, un galīgais lēmums par krimināllietu tiek pieņemts galvenokārt sešu stundu laikā. ASAP procedūra ietver trīs posmus: 1) lietu atlase, kurā tiek novērtēta pierādījumu pietiekamība un lietu apgrūtinājošu faktoru neesamība; 2) lēmumu pieņemšana, kurā ir svarīga sadarbība ar citām iestādēm; 3) soda izpilde, kurā izšķiroša nozīme ir ātrumam (piemēram, naudas soda samaksas veikšana jau policijas iecirknī).⁸⁹ Analizējot ASAP procedūru, var secināt, ka efektivitāte un ātrums ir divas svarīgākas vērtības, kas tiek izvirzītas par prioritārām šajā procedūrā. Autors arī uzskata, ka ASAP procedūrā liels pluss ir viegli saprotamā un caurskatāmā lēmumu pieņemšanas procedūra, tādējādi padarot procesu vieglāku visām iesaistītajām personām.

Statistika rāda, ka ASAP procedūra ir sekmīgs un efektīvs projekts. Līdz 2013. gada vidum ik mēnesi vairāk nekā 11 000 krimināllietu (no 15 000) tika izskatītas ASAP procedūrā septiņu dienu laikā; 40% gadījumos no šīm 11000 lietām tika pieņemts gala lēmums krimināllietā vienas dienas laikā.⁹⁰ Šie radītāji ir iespējami un tie apliecina Nīderlandes stingro nostāju par ātru noziedzības apkarošanu, izmeklēšanu un lēmumu pieņemšanu.

⁸⁷ Holandiešu val. - *ZSM*

⁸⁸ Jacobs P., Van Kampen P. Dutch ‘ZSM Settlements’ in the Face of Procedural Justice: The Sooner the Better? Pieejams:

https://www.researchgate.net/publication/284796169_Dutch_'ZSM_Settlements'_in_the_Face_of_Procedural_Justice_The_Sooner_the_Better [aplūkots 10.04.2023.].

⁸⁹ Mazāk smagu noziegumu izmeklēšanas vienkāršošana ar mērķi sabalansēt nozieguma sabiedrisko bīstamību, radīto kaitējumu un izmeklēšanā izlietos resursus. Vadlīnijas. Izdevējs: Valsts Policija, 2015, 120.-121.lpp. Pieejams: https://www.vp.gov.lv/sites/vp/files/policija_msn_lat_20151.pdf [aplūkots 10.04.2023.].

⁹⁰ Jacobs P., Van Kampen P. Dutch ‘ZSM Settlements’ in the Face of Procedural Justice: The Sooner the Better? 76. lpp. Pieejams:

https://www.researchgate.net/publication/284796169_Dutch_'ZSM_Settlements'_in_the_Face_of_Procedural_Justice_The_Sooner_the_Better [aplūkots 10.04.2023.].

Taču literatūras avotos tiek izvirzīti ar ASAP procedūras piemērošanu saistītie izaicinājumi. Proti, ņemot vērā to, ka process kopumā norit ļoti ātri, var rasties diskusija par izmeklēšanas procesa un lēmumu pieņemšanas kvalitāti. Papildus tam izaicinājumi var rasties saistībā ar apsūdzētā tiesībām šajā procedūrā, piemēram, par apsūdzētā tiesībām uz juridisko palīdzību, atbilstošas informācijas sniegšanu par apsūdzētā tiesībām, kā arī nevēlama spiediena veidošanu attiecībā uz apsūdzēto (no iestāžu puses ir attieksme “vai nu piekrīti, vai nepiekrīti”).⁹¹

Ārvalsts literatūrā arī tiek apspriesta ASAP procedūra, un vai tā ir taisnīga pret visām procesā iesaistītajām personām, it īpaši pret apsūdzētajiem un cietušajiem. ASAP procedūrā prokurors lielākoties visu informāciju apsūdzētajam sniedz mutiskā veidā. Rodas jautājums, vai apsūdzētais tajā brīdī, kad prokurors informē viņu par visu pieejamo informāciju, spēj autonomi apstrādāt šo informāciju, izsvērt savas iespējas un izdarīt apzinātu izvēli par savu nākotni – papildus tam apsūdzētajam šī izvēle ir jāveic vienam pašam un īsā laika periodā. Nīderlandes advokāti (aizstāvji) ir iebilduši, ka apsūdzētais nevar izdarīt šādu izvēli, neizmantojot aizstāvja palīdzību. Aizstāvji argumentē, ka apsūdzētais ir vienīgais neprofesionālis, kas ir iesaistīts visā procesā. Apsūdzētajam jāsakaras ar spēcīgu Valsts prokuratūru, labi organizētiem policijas spēkiem, kas darbojas Valsts prokuratūras pārraudzībā, un profesionāliem tiesnešiem. Šajā kontekstā aizstāvja palīdzība ir galvenais apsūdzētā tiesiskās aizsardzības elements, jo tā “emancipē” apsūdzēto, tādējādi faktiski ļaujot viņam spēlēt nozīmīgu lomu konkrētajā kriminālprocesā.⁹² Ja apsūdzētais nav iebildis pret prokurora priekšrakstu par sodu divu nedēļu laikā pēc priekšraksta par sodu piemērošanas, tad tas stājas spēkā. Pēc tam apsūdzētais vairs nevar atsaukt savu piekrišanu. Bez aizstāvja palīdzības rodas jautājums, vai apsūdzētie patiešām saprot šo konkrēto procesa daļu, proti, vai viņi saprot tiesiskās sekas, kas iestāsies, ja viņi neiebildīs pret piemēroto priekšrakstu par sodu vai arī atteiksies no savām tiesībām sniegt iebildumus.⁹³

Arī attiecībā uz cietušajiem rodas problēmas. Lai gan no paša sākuma var šķist, ka cietušie pārsvarā ir vairāk ieinteresēti krimināllietu ātrai izskatīšanai, dažreiz tas var nebūt viņu interesēs. Jo arī cietušajam (tāpat kā apsūdzētajiem) nav iespējas paredzēt sekas; parasti, kad ir piespriests sods ar prokurora priekšrakstu par sodu un apsūdzētais ir izpildījis šo sodu, lieta

⁹¹ Mazāk smagu noziegumu izmeklēšanas vienkāršošana ar mērķi sabalansēt nozieguma sabiedrisko bīstamību, radīto kaitējumu un izmeklēšanā izlietos resursus. Vadlīnijas. Izdevējs: Valsts Policija, 2015, 121.lpp. Pieejams: https://www.vp.gov.lv/sites/vp/files/policija_msn_lat_20151.pdf [aplūkots 10.04.2023.].

⁹² Jacobs P., Van Kampen P. Dutch ‘ZSM Settlements’ in the Face of Procedural Justice: The Sooner the Better? 78.lpp. Pieejams: https://www.researchgate.net/publication/284796169_Dutch_'ZSM_Settlements'_in_the_Face_of_Procedural_Justice_The_Sooner_the_Better [aplūkots 10.04.2023.].

⁹³ Ibid. 80. lpp.

vairs nekad netiks izskatīta tiesā, ja vien cietušais ierosina sūdzību par apsūdzētā neizvirzīšanu un apelācijas instances tiesa piekrīt sūdzības iesniedzējam, ka apsūdzētais bija jāsauc pie kriminālatbildības tiesā, neskatoties uz piemēroto prokurora priekšrakstu par sodu.⁹⁴ Komplikācijas rodas tādās situācijās, kad, piemēram, cietušajai personai parādās zaudējumi no izdarītā noziedzīgā nodarījuma pēc kāda ilgāka laika, kad krimināllieta jau ir pabeigta; šādos gadījumos zaudējumus var pieprasīt un atgūt tikai civilprocesā, kas ir ilgs, dārgs un cietušajam apgrūtināošs process.

Kopumā var secināt, ka ASAP procedūra cietušajām personām patiesi var būt kā vēlamais izvēles risinājums. Taču, vai šī procedūra cietušajiem un apsūdzētajiem vienmēr nes taisnīgu gala iznākumu – tas ir atsevišķs jautājums. Tāpat jāmin, ka vēl joprojām paliek atklāts jautājums, vai ASAP procedūra patiešām spēj veicināt procesuālo taisnīgumu. Proti, procesuālā taisnīguma jēdzienu vajadzētu izmantot kā kritēriju, lai novērtētu, vai ASAP procedūras ieviešana un plašā piemērošana būtiski veicina kriminālprocesa kvalitāti, vai arī šī procedūra ir jākvalificē kā vienkāršs ekonomisks pasākums, kura mērķis ir samazināt izmaksas.⁹⁵

3.2. Lietuvas tiesiskais regulējums

Autors izpētīja Lietuvas Republikas Kriminālprocesa kodeksa (turpmāk – LRKK) 31. nodaļu, kura regulē vienkāršoto lietu izskatīšanas procesu. Šī nodaļa ir sadalīta divās sadaļās, kur katrā tiek regulēts atsevišķs vienkāršoto lietu izskatīšanas process: 1) tiesas kriminālrīkojuma pieņemšanas process (soda rīkojums); 2) paātrinātais process.⁹⁶ Šajā nodaļā netiek regulēts prokurora priekšraksta par sodu tiesību institūts. Taču soda rīkojums var tikt pielīdzināts prokurora priekšrakstam par sodu, līdz ar to autors analizēs šo vienkāršoto lietu izskatīšanas procedūru.

No LRKK 418. panta pirmās daļas izriet, ka tiesvedības procesu var neuzsākt un sodu var piemērot ar soda rīkojumu, ja izdarīts noziedzīgs nodarījums, par kuru paredzēts jebkura veida pamatsods vai alternatīvs sods, izņemot situācijas, kad vienīgais piemērojamais sods par izdarīto noziedzīgo nodarījumu ir brīvības atņemšana uz noteiktu laiku vai mūža ieslodzījums.⁹⁷

⁹⁴ Jacobs P., Van Kampen P. Dutch 'ZSM Settlements' in the Face of Procedural Justice: The Sooner the Better? 80.-81.lpp. Pieejams: https://www.researchgate.net/publication/284796169_Dutch_'ZSM_Settlements'_in_the_Face_of_Procedural_Justice_The_Sooner_the_Better [aplūkots 10.04.2023.].

⁹⁵ Ibid. 85. lpp.

⁹⁶ *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas* [Lietuvas Republikas Kriminālprocesa kodekss]. Pieejams: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482> [aplūkots 09.04.2023.].

⁹⁷ Mazāk smagu noziegumu izmeklēšanas vienkāršošana ar mērķi sabalansēt nozieguma sabiedrisko bīstamību, radīto kaitējumu un izmeklēšanā izlietos resursus. Vadlīnijas. Izdevējs: Valsts Policija, 2015, 86.lpp. Pieejams: https://www.vp.gov.lv/sites/vp/files/policija_msn_lat_20151.pdf [aplūkots 08.05.2023.].

Panta otrajā daļā noteikts, ka tiesnesim ir tiesības izdot soda rīkojumu pēc prokurora pieteikuma par kriminālprocesa izbeigšanu ar tiesas izdotu soda rīkojumu. Autors saskata svarīgu atšķirību starp Lietuvas soda rīkojumu tiesisko regulējumu un Latvijas prokurora priekšraksta par sodu tiesisko regulējumu – Latvijā prokurors, sastādot priekšrakstu par sodu, pabeidz kriminālprocesu prokuratūrā, proti, pirmstiesas procesā; tiesas iesaiste nav nepieciešama. Savukārt Lietuvā prokurors nav tiesīgs pabeigt kriminālprocesu prokuratūrā ar soda rīkojumu, jo viņam ir pienākums nosūtīt pieteikumu par lietas izbeigšanu ar soda rīkojumu tiesai, kura pieņem attiecīgo lēmumu.

Lietuvā apsūdzība nav jāsaģatavo, ja pirmstiesas izmeklēšanas laikā prokurors pieņem lēmumu iesniegt tiesnesim pieteikumu par lietas izbeigšanu ar soda rīkojumu un apsūdzētajam nav iebildumu – tas izriet no LRKK 418. panta trešā daļa. Autors konstatē, ka arī šajā aspektā ir novērojama atšķirība starp Latvijas un Lietuvas tiesisko regulējumu. Latvijā prokuroram, piemērojot priekšrakstu par sodu, ir jāsaģatada apsūdzība ikkatrā gadījumā, taču Lietuvā prokurors raksta pieteikumu, kuru kopā ar pirmstiesas izmeklēšanas laikā savāktajiem materiāliem nosūta tiesai.

LRKK 422. pants regulē apsūdzētā tiesības prasīt lietas izskatīšanu tiesā. Proti, ja apsūdzētā persona nepiekrīt piemērotajam sodam, tā 14 dienu laikā pēc soda rīkojuma izsniegšanas var pieprasīt lietas izskatīšanu tiesas sēdē. Pēc LRKK 423. panta lietas izskatīšanu tiesas sēdē var noteikt arī tiesnesis pēc savas iniciatīvas.⁹⁸ Latvijas tiesiskā regulējuma gadījumā apsūdzētajam nav tiesības pārsūdzēt prokurora priekšrakstu par sodu, jo apsūdzētajam, piekrītot noziedzīgā nodarījuma kvalifikācijai un priekšrakstam par sodu vispār, nav tiesības savu piekrišanu atsaukt un līdz ar to vēlāk iesniegt sūdzību par pieņemto priekšrakstu par sodu. Vienīgais izņēmuma gadījums ir paredzēts KPL 421. panta septītajā daļā, respektīvi, ja ir pieļauts KL pārkāpums vai būtisks KPL pārkāpums, tad apsūdzētais var pārsūdzēt priekšrakstu par sodu.

Salīdzinot Lietuvas un Latvijas tiesisko kārtību, autors secina, ka Latvijā prokurora priekšraksts par sodu ir efektīvāks un ātrāks kriminālprocesa pabeigšanas līdzeklis nekā Lietuvā noteiktais soda rīkojums. Lai gan Lietuvas normatīvajā regulējumā ir dažas priekšrocības, piemēram, apsūdzības nerakstīšana katrā krimināllietā, Latvijā, sastādot prokurora priekšrakstu par sodu, nav nepieciešama tiesas iesaiste un kriminālprocess tiek pabeigts pirmstiesas stadijā, kas būtiski atvieglo un paātrina kriminālprocesa izskatīšanu un nodrošina taisnīgu krimināltiesisko attiecību regulējumu.

⁹⁸ Mazāk smagu noziegumu izmeklēšanas vienkāršošana ar mērķi sabalansēt nozieguma sabiedrisko bīstamību, radīto kaitējumu un izmeklēšanā izlietos resursus. Vadlīnijas. Izdevējs: Valsts Policija, 2015, 87.lpp. Pieejams: https://www.vp.gov.lv/sites/vp/files/policija_msn_lat_20151.pdf [aplūkots 08.05.2023.].

KOPSAVILKUMS

Bakalaura darba pētījuma rezultātā autors izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

- 1) Kopš Kriminālprocesa likuma spēkā stāšanās vairāki likuma grozījumi ir mainījuši, precizējuši un labojuši prokurora priekšraksta par sodu tiesisko regulējumu.
- 2) Prokurora priekšraksts par sodu ir visbiežāk piemērotais vienkāršotais kriminālprocesa veids, un tā piemērošana paliek ar katru gadu aktuālāka.
- 3) Pēc prokuratūras datiem izriet, ka kriminālprocesa pabeigšana pirmstiesas stadijā un vienkāršoto kriminālprocesu veidu izmantošana ir ieguvusi augstu pievienoto vērtību. 2022. gads bija pirmais gads, kad kriminālprocesi vairāk tika pabeigti prokuratūrā nekā tiesā. Papildus tam 48,4% jeb gandrīz puse no visiem pabeigtajiem kriminālprocesiņiem tika pabeigti ar prokurora priekšrakstiem par sodu. Šis ir augsts un pozitīvs rādītājs, jo tas liecina par Latvijas apņemto nostāju panākt ātru un efektīvu krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu jau pirmstiesas stadijā, kā arī atvieglot tiesu darbu.
- 4) Visbiežāk prokurora priekšrakstus par sodu piemēro par mantiska rakstura noziedzīgiem nodarījumiem, it īpaši par zādzībām nelielā apmērā, kā arī par transportlīdzekļa vadīšanu alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu ietekmē – to pamato gan prokuratūras publicētie dati, gan prokuroru sniegtās atbildes autora veidotajā aptaujā. Kriminālprocesi par minētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem ir uzskatāmi par standartizētajiem jeb atvieglotajiem kriminālprocesiņiem, jo ieguldītais resursu patēriņš ir minimāls un vajadzīgais pierādījumu apjoms krimināllietas pabeigšanai ir viegli un ātri iegūstams.
- 5) Cietušās personas lielākoties nepārsūdz prokurora pieņemtos priekšrakstus par sodu. Cietušajai personai galvenokārt ir divas galvenās intereses – 1) panākt krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu jeb panākt, ka personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, tiek piespriests sods par izdarīto noziedzīgo nodarījumu; 2) saņemt pieteikto kaitējuma kompensāciju. Abas minētās intereses var tikt sasniegtas ar prokurora priekšrakstu par sodu, līdz ar to cietušās personas pārsvarā piekrīt prokurora priekšrakstam par sodu kā kriminālprocesa pabeigšanas veidam.
- 6) Prokurora priekšrakstu par sodu atcelšanas gadījumi ir reti sastopami. Padziļinātu pārbaūžu veikšana, kontroles nodrošināšana, kvalitātes apzināšana, kā arī vadlīniju un metodisko materiālu izstrāde ir daļa no iemesliem, kāpēc prokurora priekšrakstu par sodu atcelšanas gadījumi ir skaitliski maz.

- 7) Autoraprāt, nevajadzētu noteikt konkrētu minimālās mēnešalgas apmēru, bet gan ļaut apsūdzētajam kompensēt visu cietušā pieteikto kompensācijas apmēru, lai paplašinātu prokurora pilnvaras piemērot priekšrakstu par sodu. Šādā veidā atrisinātu situācijas, kad teorētiski un likumiski prokurora priekšrakstu par sodu var piemērot, bet praktiski tas būtu sarežģīti. Piemēram, krāpšana ievērojamā apmērā un piesavināšanās ievērojamā apmērā ir smagi noziegumi, par kuriem ir paredzēts brīvības atņemšanas sods uz laiku līdz pieciem gadiem. Par šiem noziegumiem var piemērot prokurora priekšrakstu par sodu, taču cietušajam, iesniedzot kaitējuma kompensācijas pieteikumu vismaz desmit minimālo mēnešalgu apmērā, pastāv iespēja, ka apsūdzētā persona nespēs uzreiz kompensēt šādu summu, bet piekritīs pieteiktās kompensācijas apmēram un būs gatava un spējīga to samaksāt. Šādā situācijā prokurors nespēs piemērot priekšrakstu par sodu, jo KPL 420. panta piektajā daļā noteikts, ka kaitējumam nedrīkst pārsniegt trīs minimālo mēnešalgu apmēru.
- 8) Ieteicams izmantot Nīderlandes tiesisko regulējumu un darba praksi par prokurora priekšrakstu par sodu kā paraugu turpmākai sekmīgai krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu efektivitātes sasniegšanai. Ietverot Latvijas tiesiskajā sistēmā Nīderlandē aktuālo ASAP procedūru, vai funkciju ziņā līdzīgu procedūru, varētu sekmēt kriminālprocesu ātrāku un efektīvāku izskatīšanu.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Literatūra

1. Baumanis J. Personu nereabilitējošie apstākļi kriminālprocesā jeb kriminālprocesuālā dekoherence. Jurista Vārds, 2018. gada 2. janvāris, nr.1 (1007).
2. Jakobi P. Likumprojekts par kriminālvajāšanas kārtības paātrināšanu un vienkāršošanu miertiesas kompetencei piekrītošajās lietās // Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1920.–1940. – 6.sējums: 1927./ Faksimilizdevums. Sast. A. Šmite; atb. red. S. Terihova; Latvijas Republika Tieslietu ministrija, Senatora Augusta Lēbera fonds. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004.
3. Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII² nodaļa). Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2021.
4. Kūtra G. zinātniskā redakcija. Rokasgrāmata kriminālprocesā prokuroriem. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010.
5. Kvalitatīvais pētījums sabiedriskā darba mērķa grupā. Rezultātu pārskats. Pieejams: https://www.vpd.gov.lv/lv/sabiedriskā-darba-merka-grupa-rezultatu-parskats/1174498813_sabiedriskie_20atskaite.pdf/1174498813_sabiedriskie_20atskaite.pdf [aplūkots 06.04.2023.].
6. Latvijas Republikas Ģenerālprokurora ziņojums par 2022. gadā paveikto un 2023. gada darbības prioritātēm. Pieejams: https://prokuratura.lv/media/Normativie_akti/generalprokurora_zinojums_2022_01_03.pdf [aplūkots 20.04.2023.].
7. Līce K., Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 14. pantam. Grām. Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniskā monogrāfija prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.
8. Mazāk smagu noziegumu izmeklēšanas vienkāršošana ar mērķi sabalansēt nozieguma sabiedrisko bīstamību, radīto kaitējumu un izmeklēšanā izlietos resursus. Vadlīnijas. Izdevējs: Valsts Policija, 2015. Pieejams: https://www.vp.gov.lv/sites/vp/files/policija_msn_lat_20151.pdf [aplūkots 18.03.2023.].
9. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Grozījumi Kriminālprocesa likumā un Krimināllikuma grozījumu ietekmētās izmaiņas kriminālprocesa praktiskajā norisē. Jurista Vārds, 2013. gada 19. marts, nr.11 (762).
10. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Jaunākie grozījumi Kriminālprocesa likumā: apskats un komentāri. Jurista Vārds, 2021. gada 5. janvāris, nr.1 (1163).

11. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma un Krimināllikuma jaunāko grozījumu komentārs un subjektīvs vērtējums daudzsolosajām prognozēm. Jurista Vārds, 2020. gada 21. jūlijs, nr.29 (1139).
12. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess. Struktūrloģiskās shēmas ar paskaidrojumiem. B un C daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009.
13. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā turpinās. I. Kriminālprocesa likuma attīstība: 2005-2009. Vispārīgs raksturojums. Jurista Vārds, 2009. gada 30. jūnijs, nr.26 (569).
14. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā turpinās. Kriminālprocesa likuma grozījumu komentāri. V. Tiesvedība krimināllietās. Vienkāršotie un sevišķie procesi. Jurista Vārds, 2009. gada 6. oktobris, nr.40 (583).
15. Prokuratūras darbības stratēģija 2022.-2027. gadam. Pieejama: https://www.prokuratūra.lv/media/Normativie_akti/Grozijumi_Prokuraturas_darbibas_strategija_2022_20.pdf [aplūkota 30.03.2023.].
16. Rozenbergs J. Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Jurista Vārds, 2011. gada 5. jūlijs, nr.27 (674).
17. Sabiedriskais darbs. Pieejams: <https://www.vpd.gov.lv/lv/sabiedriskais-darbs> [aplūkots 06.04.2023.].
18. Serģis P. Par vienkāršotām kriminālprocesuālajām formām. Jurista Vārds, 2003. gada 17. jūnijs, nr.23 (281).
19. Skrastiņš J. Par mūsdienīgu kriminālprocesu Latvijā. Jurista Vārds, 2001. gada 13. marts, nr.7 (200).
20. Skrastiņš J. Par mūsdienīgu kriminālprocesu Latvijā. Jurista Vārds, 2001. gada 20. marts, nr.8 (201).
21. Skrastiņš J. Par mūsdienīgu kriminālprocesu Latvijā. Jurista Vārds, 2001. gada 27. marts, nr.9 (202).
22. Strada-Rozenberga K. Vienkāršotās procesa formas un to piemērošanas priekšnoteikumi Latvijas kriminālprocesā. Grām.: Kriminālprocess. Raksti. 2005-2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010.
23. Šulcs L. Kriminālprocess: [lekcijas]. Rīga: [b.i.], 1940.
24. VPD statistiskā informācija (2021. gads). Pieejams: <https://www.vpd.gov.lv/lv/2021gada-statistikas-raditaji> [aplūkots 26.03.2023.].
25. VPD statistiskā informācija (2020. gads). Pieejams: <https://www.vpd.gov.lv/lv/2020gada-statistikas-raditaji> [aplūkots 26.03.2023.].

26. Jacobs P., Van Kampen P. Dutch 'ZSM Settlements' in the Face of Procedural Justice: The Sooner the Better? Pieejams: https://www.researchgate.net/publication/284796169_Dutch_'ZSM_Settlements'_in_the_Face_of_Procedural_Justice_The_Sooner_the_Better [aplūkots 10.04.2023.].

Normatīvie akti

1. Kriminālprocesa likumi: Saeimas kodifikācijas nodaļas 1926. gada izdevums. Rīga: Saeimas kodifikācijas nodaļa, 1926, 4. lpp. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/1284%3Fshow%3Dfull> [aplūkots 24.02.2023.].
2. Sodū likums: LV likums. Pieņemts 24.04.1933. [24.04.1933. red.].
3. Latvijas Kriminālprocesa kodekss: LV likums. Pieņemts 06.01.1961. [25.02.2023. red.].
4. Latvijas Sodū izpildes kodekss: LV likums. Pieņemts 23.12.1970. [02.04.2023. red.].
5. Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [12.02.2023. red.].
6. Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību: LV likums. Pieņemts 15.10.1998. [05.03.2023. red.].
7. Valsts probācijas dienesta likums: LV likums. Pieņemts 18.12.2003. [02.04.2023. red.].
8. Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [01.10.2005. red.].
9. Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 28.09.2005. [01.10.2005. red.].
10. Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [20.04.2023. red.].
11. Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 19.01.2006. [01.02.2006. red.].
12. Par valsts kompensāciju cietušajiem: LV likums. Pieņemts 18.05.2006. [02.03.2023. red.].
13. Likumprojekta "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" anotācija. Pieejama: <https://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/2B26E9081FA5C037C225726E00291A38?OpenDocument> [aplūkota 22.05.2023.].
14. Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 12.03.2009. [01.07.2009. red.].
15. Likumprojekta "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" anotācija. Pieejama: <https://titania.saeima.lv/LIVS10/SaeimaLIVS10.nsf/0/40ABD9A960810F9EC22578840048B6CA?OpenDocument> [aplūkota 03.03.2023.].

16. Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 08.07.2011. [11.08.2011. red.].
17. Likumprojekta “Grozījums Kriminālprocesa likumā” anotācija. Pieejama: <https://titania.saeima.lv/LIVS11/SaeimaLIVS11.nsf/0/1B3202E0E232AB20C2257A87003939EB?OpenDocument> [aplūkota 18.03.2023.].
18. Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 20.12.2012. [01.04.2013. red.].
19. Likumprojekta “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” anotācija. Pieejama: <https://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/A2A8DD03D30A2D10C2257E580025A39E?OpenDocument> [aplūkota 03.03.2023.].
20. Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 18.02.2016. [23.03.2016. red.].
21. Likumprojekta “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” anotācija. Pieejama: <https://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/E3CB30C79094BC8BC225817C003FB7EF?OpenDocument> [aplūkota 03.03.2023.].
22. Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 20.06.2018. [01.09.2018. red.].
23. Likumprojekta “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” anotācija. Pieejama: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/7CD9A2FA59E27C78C225848F003F2582?OpenDocument> [aplūkota 05.03.2023.].
24. Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 11.06.2020. [06.07.2020. red.].
25. Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 06.10.2022. [03.11.2022. red.].
26. Likumprojekta “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” papildinātā anotācija. Pieejama: <https://likumi.lv/ta/id/336542-grozijumi-kriminalprocesa-likuma> [aplūkota 05.03.2023.].
27. Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests organizē kriminālsoda – sabiedriskais darbs – izpildi: Ministru kabineta 2010. gada 9. februāra noteikumi nr.119. [02.04.2023. red.].
28. *Wetboek van Strafvordering* [Nīderlandes Kriminālprocesa kodekss]. Pieejams: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001903/2022-10-01> [aplūkots 09.04.2023.].
29. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas* [Lietuvas Republikas Kriminālprocesa kodekss]. Pieejams: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482> [aplūkots 09.04.2023.].

Juridiskās prakses materiāli

1. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2016. gada 27. septembra lēmums lietā Nr. 11200034307, SKK-J-507/2016. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/hronologiska-seciba?lawfilter=0&year=2016> [aplūkots 24.02.2023.].
2. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 07.11.2019. lēmums lietā SKK-325/2019. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/hronologiska-seciba?lawfilter=0&year=2019> [aplūkots 25.03.2023.].

PIELIKUMI

Pielikums Nr.1

Aptauja bakalaura darba izstrādei

Labdien!

Mani sauc Edvards Bondars, un es esmu Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Bakalaura programmas trešā kursa students. Pašlaik es izstrādāju bakalaura darbu par tēmu "Prokurora priekšraksta par sodu piemērošana kā efektīvs līdzeklis kriminālprocesa pabeigšanai", kuras ietvaros tiek aptaujāti prokurori un citas amatpersonas. Aptaujas dati tiks izmantoti bakalaura darba izstrādei. Termins aptaujas izpildei - 31. marts. Jau iepriekš izsaku pateicību par Jūsu atbildēm!

**Norāda nepieciešamo jautājumu*

1. Respondenta amats: *

2. Darba stāžs: *

Atzīmējiet tikai vienu variantu.

0-2 gadi

2-5 gadi

10 gadi

virs 10

gadi

3. Par kādiem noziedzīgiem nodarījumiem visbiežāk piemēro prokurora priekšrakstu par sodu? *

4. Kāds pamatsoda veids tiek visbiežāk personai noteikts, piemērojot prokurora priekšrakstu par sodu? *

Atzīmējiet tikai vienu variantu.

- Sabiedriskais darbs
- Naudas sods
- Probācijas uzraudzība

5. Kāds papildsoda veids tiek visbiežāk personai noteikts, piemērojot prokurora priekšrakstu par sodu? *

Atzīmējiet tikai vienu variantu.

- Sabiedriskais darbs
- Naudas sods
- Tiesību ierobežošana

6. Vai personas bieži nepilda prokurora priekšrakstu par sodu, kas rezultējas ar soda aizstāšanu pēc Kriminālprocesa likuma 423. panta otrās daļas? *

7. Vai cietušās personas pārsvarā piekrīt prokurora priekšrakstam par sodu kā kriminālprocesa pabeigšanas veidam? *

-
-
-
8. Vai cietušās personas pārsvarā piekrīt prokurora priekšrakstā par sodu izvēlētajam sodu veidam? Ja atbilde ir nē, tad kam tieši nepiekrīt? *

9. Vai prokurora priekšraksti par sodu tiek bieži atcelti? *

10. Kādi ir galvenie iemesli prokurora priekšraksta par sodu atcelšanai? *

11. Vai ir bieži gadījumi, kad apsūdzētās personas neatlīdzina cietušā pieteikto kompensācijas apmēru, ja viņas ir piekritušas pieteiktajam kompensācijas apmēram? Kāpēc? Ja atbilde ir jā, tad kāda ir rīcība šādos gadījumos? *

-
-
-
-
12. Vai, Jūsaprāt, prokuroriem būtu jādod tiesības pret apsūdzēto personu piemērot arī brīvības atņemšanu kā vienu no sodu veidiem? Lūdzu, pamatojiet atbildi! *

-
-
-
-
13. Kriminālprocesa likuma 420. panta piektajā daļā noteikts, "ja apsūdzētais nav kompensējis radīto kaitējumu un tas nepārsniedz triju Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu apmēru, prokurors var sastādīt priekšrakstu par sodu, ja apsūdzētais piekrīt pieteiktās kompensācijas apmēram". Vai, Jūsaprāt, vajadzētu noteikt augstāku minimālo mēnešalgu apmēru, lai paplašinātu prokurora pilnvaras piemērot prokurora priekšrakstu par sodu, vai arī vispār nevajadzētu noteikt minimālo mēnešalgu apmēru un ļaut apsūdzētajam kompensēt visu apmēru? *

-
-
-
-
14. Vai saistībā ar prokurora priekšrakstu par sodu Jums ir kādi priekšlikumi par likuma pilnveidi? *

Bakalaura darbs “Prokurora priekšraksta par sodu piemērošana kā efektīvs līdzeklis kriminālprocesa pabeigšanai” izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: _____ Edvards Bondars

(personiskais paraksts)

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: profesore Dr.iur. Ārija Meikališa _____

(personiskais paraksts)

(datums)

Recenzents: _____

Darbs iesniegts Krimināltiesisko zinātņu katedrā _____

(datums)

Dekāna pilnvarotā persona: _____

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē _____

prot. Nr. _____

(datums)

Komisijas sekretārs/e: _____